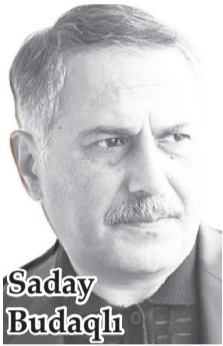

“Baku”
jurnalının
50-ci sayı
çapdan çıxdı

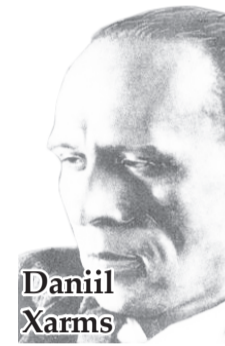
» səhifə 3

Saday
Budaqlı

Sözü yaşadan
və sözlə
yaşanan
ömür

» səhifə 6

Daniil
Xarms

Absurd
hekayələr

» səhifə 7

“Tərcümə Mərkəzinin kitabları” seriyasından daha iki kitab

“Yolüstü söhbət” və “Boliviya gündəliyi”

» səhifə 3

ANONS

Müstəqilliyə gedən yol
» səhifə 4

Unudulmuş və ya
unudulmaz sözlər
» səhifə 5

Topçu minbaşılığından
bəhriyyə vəkilliyinə
» səhifə 9

Diktator İde Amini
özündən çıxaran
aməliyyat
» səhifə 10

Səltənətə başlamaq
öncəsi Nadir şahın
Xarəzm valisinə
yazdığı məktub
» səhifə 11

Şəfaqət Cavanşirinin
“Ölümə gedən ümidlər”i
» səhifə 12

Real cinayət hadisələri
əsasında yazılmış
10 məşhur əsər
» səhifə 13

İnsanı iradəsinin əksinə
olaraq hipnoz etmək
olarmı?
» səhifə 15

Tahir Salahovun əsəri
Londonda hərraca
çıxarılacaq
» səhifə 16

Arnold Şvartsenegger
hind filminə çəkilir
» səhifə 16

“YUG”un
94-cü
premyerası

» səhifə 5

Merilin
Monronun
portreti
36 milyon
dollara
satılıb

» səhifə 16

İlham Əliyev BMT-nin Əhali Fondunun icraçı direktoru, BMT baş katibinin müavini Babatunde Osotimehini qəbul edib

Prezident İlham Əliyev BMT-nin Əhali Fondunun icraçı direktoru, BMT baş katibinin müavini Babatunde Osotimehini qəbul edib.

BMT ilə uğurlu əməkdaşlığa görə dövlətimizin başçısına minnətdarlığını bildirən Babatunde Osotimehin əlaqələrimizin inkişaf etdirilməsinə Azərbaycan hökuməti tərəfindən yaradılan şəraitdən məmnunluğunu ifadə etdi. Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyevin 1994-cü ildə BMT-nin Qahirədə keçirilən əhali və inkişaf üzrə Beynəlxalq konfransında iştirak etdiyini böyük ehtiramla xatırlayan Babatunde Osotimehin ölkəmizin insan haqları və uşaq hüquqları məsələsində böyük nailiyyətlər qazandığını və gender bərabərliyinə, qadın və ana hüquqlarının qorunmasına önəm verdiyini vurğuladı, Azərbaycanda bu istiqamətdə görülən işləri yüksək dəyərləndirdi. Ölkəmizin əlverişli coğrafi mövqeyinə və əldə etdiyi uğurlara toxunan qonaq Azərbaycanın regionda sülh və təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi baxımından da rolunu xüsusi qeyd etdi. Təmsil etdiyi təşkilatın Azərbaycan ilə əməkdaşlığın genişləndiril-

məsində maraqlı olduğunu bildirən Babatunde Osotimehin birgə proqramların hazırlanmasının və BMT-nin müxtəlif təsisatları ilə əməkdaşlığın əhəmiyyətini vurğuladı. O, ölkəmiz ilə təhsil, səhiyyə, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları və digər sahələrdə əməkdaşlıq etmək niyyətində olduğunu dedi.

Dövlətimizin başçısı ölkəmiz haqqında və əldə olunan nailiyyətlərlə bağlı dediyi xoş sözlərə görə BMT-nin Əhali Fondunun icraçı direktoru, BMT baş katibinin müavini Babatunde Osotimehinə təşəkkürünü bildirdi. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın müstəqilliyini bərpa etməsindən ötən müddət ərzində sosial siyasətin həmişə prioritet məsələlərdən biri olduğunu və əsas diqqətin ölkənin ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəldiyini qeyd etdi. Sosial siyasətin icra olunmasında iqtisadiyyatın rolunu xüsusi qeyd edən dövlətimizin başçısı bildirdi ki, güclü iqtisadiyyat olmadan sosial proqramların həyata keçirilməsi mümkün deyildi. Prezident İlham Əliyev qeyd etdi ki, Azərbaycanda insanların gündəlik həyatına mənfi təsir göstərmədən iqtisadi islahatlar həyata keçirilməklə sosial proqramlar da paralel olaraq

icra edildi və nəticədə iqtisadiyyat gücləndikcə insanların həyat şəraiti də yaxşılaşmağa başladı. Səhiyyə sahəsində islahatlara toxunan dövlətimizin başçısı ölkədə 500-dən artıq müasir xəstəxananın inşa olunaraq ən yeni tibbi avadanlıqla təchiz edildiyini, hər il milyonlarla insanın pulsuz tibbi müayinə olunduğunu vurğulayaraq bütün bunları ölkədə həyata keçirilən sosial siyasətin əhəmiyyətli bir hissəsi kimi dəyərləndirdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın BMT və onun ayrı-ayrı təsisatları ilə əməkdaşlığı müxtəlif sahələrdə genişləndirməkdə maraqlı olduğunu dedi.

Sonra Babatunde Osotimehin BMT-nin 1994-cü ildə Qahirədə keçirilən əhali və inkişaf üzrə Beynəlxalq konfransından irəli gələn məsələlərin reallaşdırılmasında siyasi iradə, yorulmaz fəaliyyət və böyük saylar göstərdiyinə, eləcə də Davamlı İnkişaf Proqramının Azərbaycanda dəstəklənməsi, o cümlədən qadınların və gənclərin sağlam həyat şəraiti imkanlarının genişləndirilməsi istiqamətindəki xidmətlərinə görə BMT-nin Əhali Fondu adından mükafatı Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Məşhur adlar qadağan olundu

Azərbaycanda Mamed və Məmməd adlarının vahid forması kimi Məhəmməd adı müəyyən olunub. Bu barədə Nazirlər Kabineti yanında Terminologiya Komissiyasının sədr müavini Sayal Sadıqova məlumat verib. O bildirib ki, bununla bağlı artıq qərar qəbul olunub.

S. Sadıqova qeyd edib ki, qararla bağlı "ASAN Xidmət" mərkəzlərinə məlumat verilib: "Təsəvvür edin ki, bir ailədə həm Mamed, həm Məmməd, həm də Məhəmməd adında uşaq var. Əslində, Mamed və Məmməd adlarının kökü elə Məhəmməddir. "ASAN xidmət" mərkəzlərindən də bizə tez-tez müraciət edirdilər ki, Mamed adının düzgün yazılış qaydasını bilmirik. Artıq bununla bağlı qərar qəbul olunub və vahid ad kimi Məhəmməd seçilib".

Mehriban Əliyeva 2 körpələr evi-uşaq bağçasının açılışında iştirak edib

Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri uşaqların sağlam, bilikli, vətənpərvər kimi böyüməsidir. Bu məqsədə nail olmaq üçün Fond uşaq müəssisələrinin müasir standartlar səviyyəsində fəaliyyət göstərməsinə xüsusi diqqətlə yanaşır. Son illər Fondun təşəbbüsü ilə məktəbəqədər təhsilin inkişafına nail olmaq istiqamətində bir sıra mühüm tədbirlər görülüb.

Bakının Xəzər rayonunun Mərdəkan qəsəbəsində yerləşən 91 nömrəli körpələr evi-uşaq bağçası da Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə 2015-ci ildə yenidən qurulub.

Noyabrın 12-də körpələr evi-uşaq bağçasının açılışı olub.

Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva və Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva körpələr evi-uşaq bağçasının rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Burada bütün işlər Heydər Əliyev Fondunun məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin inkişafı proqramında nəzərdə tutulan tədbirlər çərçivəsində görülüb. Proqramın 2014-cü ilin fevralında Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi ilə keçirilən təqdimatı zamanı bu müəssisələrdə mövcud vəziyyət müzakirə edilib, aparılan monitorinqin nəticələri açıqlanıb, yeni uşaq bağçalarının inşasına ehtiyacın olduğu müəyyənləşdirilib. Mərdəkan qəsəbəsində yenidən qurulan körpələr evi-uşaq bağçası da bu istiqamətdə atılan addımlardan biridir.

1963-cü ildən fəaliyyət göstərən körpələr evi-uşaq bağçasının binası yenidənqurmadan sonra iki mərtəbədən ibarətdir. Əvvəllər bu müəssisədə 75 uşaq təlim-tərbiyə alırdısa, indi 10 qrupdan ibarət bağçada 2-6 yaş arasında 200 uşağa qayğı göstəriləcək. Burada balacaların təlim-tərbiyəsi ilə peşəkar pedaqoji heyət məşğul olacaq. Uşaqların zövqünə uyğun qurulan, onların rahatlığını, istirahətini və ilkin biliklərə yiyələnmələrini təmin etmək üçün müəssisə rəngbərəng inventarla təchiz edilib. Burada balacaların bacarıq və istedadlarını üzə çıxarmaq üçün hərtərəfli şərait yaradılıb. Uşaqlar xüsusi dərnəklərdə rus və ingilis dillərini də öyrənəcəklər. Körpələr evi-uşaq bağçasının həyatında yaşllaşdırma işləri aparılıb, əyləncə qurğuları quraşdırılıb.

Xəzər rayonunda görülən işlərə, o cümlədən ən müasir standartlar səviyyəsində qurulan yeni bağçanın inşasına görə dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə və Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevaya sakinlər adından minnətdarlıq bildirildi.

Xəzər rayonunun Binə qəsəbəsində Şəhid Ərəstun Bəylərov adına 84 nömrəli körpələr evi-uşaq bağçasında da Fondun təşəbbüsü ilə həyata keçirilən yenidənqurma işlərindən sonra balacaların rahatlığı, istirahəti və ilkin biliklərə yiyələnməsi tam təmin ediləcək.

Noyabrın 12-də Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva və Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva körpələr evi-uşaq bağçasının açılışında iştirak ediblər.

Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva və vitse-prezidenti Leyla Əliyeva məktəbəqədər müəssisənin rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Bağça ilə tanışlıq zamanı məlumat verildi ki, bu müəssisə 1984-cü ildən fəaliyyət göstərir. Bu ilin may ayında məktəbəqədər təhsil müəssisəsi Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə sökülərək yerində ikimərtəbəli uşaq bağçası tikilib. On qruplu 109 yerlik müəssisədə uşaqların təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olmaq, onların gələcəyin sağlam vətəndaşı kimi yetişmələri üçün hərtərəfli şərait yaradılıb. Burada qruplar yaradılarkən müasir təlim-tərbiyə qaydaları əsas götürülüb. Körpələr evi-uşaq bağçasında uşaqların istirahəti və əyləncəsi üçün geniş imkanlar var. Bütün otaqlar lazımı avadanlıqla təchiz edilib. Bağçada balacaların intellektual, fiziki və əqli inkişafı, onların istedad və qabiliyyətlərinin üzə çıxarılması, sağlamlıqlarının qorunması, insanlarla ünsiyyətinin qurulması diqqət mərkəzində saxlanılacaq. Bağçanın həyatı sahəsində müxtəlif attraksionlar quraşdırılıb, dekorativ ağaclar əkilib, yaşıllıq sahəsi salınıb.

Ölkəmizdə belə uşaq müəssisələrinin yaradılması Azərbaycan dövlətinin apardığı siyasətə daim dəstək olan Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyətinin gələcəyin vətənpərvər, yüksək zəkali, intellektual gəncliyi olan bugünkü uşaqların firavan həyatının, təlim-tərbiyəsinin, fiziki-mənəvi sağlamlığının müdafiəsinə yönəldiyini bir daha göstərir və bu istiqamətdə sistemli və ardıcıl tədbirlərin həyata keçirildiyini nümayiş etdirir.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899
Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi
Baş redaktor: Yaqub Əliyev
İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinovu
Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Fevziyyə, Nərinə Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı
Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.
"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub. Tiraj: 1250. Sifariş: 3613
Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74. Telefon: 595 16 05.
E-mail: aydinyol.az@gmail.com

“Baku” jurnalının sayəsində bir-birimizə daha yaxın oluruq”

○ “Baku” beynəlxalq jurnalının 50-ci, yubiley nömrəsi çapdan çıxıb.

Jurnalın baş redaktoru Leyla Əliyeva bu nəşrin yubiley nömrəsində yazır: “Jurnalın ən birinci nömrəsinin çapa imzalandığı gündən elə də çox vaxt keçməyib, amma artıq əllinci nömrə çapdan çıxır. Bu əlli nömrənin hər birinin öz süjetləri, öz qəhrəmanları və əlbəttə, öz taleyi olub. Onlar hamısı birlikdə və hər biri ayrılıqda öz adına tamamilə müvafiqdir. Həqiqətən, jurnalımızın hər nömrəsi redaktor sütunundan başlamış dünyəvi xronikaya qədər Bakının ruhunu ifadə edir”.

Jurnalın hər bir nömrəsi gözəl Bakı şəhərinə sevgi etirafıdır. Bu şəhərdə “onun sakinlərinin bənzərsiz məlahəti, gümrəhlik və nikbinlik duyğuları hiss edilir”. Dünyanın hansı guşəsində olmağınızdan, bayırda hava şəraitindən asılı olmayaraq “Baku” jurnalı həmişə sizə günəş işığı, hərarət bəxş edəcək, nə isə yeni bir mövzuda söhbət açacaq, sizi maraqlandıracaq, bəzən də əyləndirəcək”.

Leyla Əliyevanın fikrincə, “Bakıya gələnlərin sayı artdıqca jurnalın oxucularının sayı da artır və əksinə: bizim jurnalı oxuyan

hər kəs gec-tez, qısa müddətə də olsa, şəhərimizə gəlmək imkanı axtarmağa başlayır və belə bir imkan tapır. Lakin Bakıya heyran olmaq və onunla görüşləri bizim jurnalın səhifələrində davam etdirmək üçün bir neçə gün də kifayətdir”.

Bütün bunlar jurnalın peşəkar yaradıcı komandasının böyük zəhməti və oxucuların sayəsində əldə edilib. Nəşrin baş redaktoru yazır: “Bu, bizim ümumi uğurumuzdur. Bakıda olan hər kəs bu şəhərin unikal rusdilli mühitini xüsusi qeyd edir. Aşkardır ki, baxılıqların məlahətli rus dilinə

vurulmaq mümkün olmadığı kimi, həmin rusdilli mühitin hər hansı dekretlər və fərmanlar vasitəsilə yaradılması da mümkün deyil. İlk növbədə ona görə ki, bu dil onu hədsiz sevən insanların canlı, dinamik ünsiyyət vasitəsidir. Bakıda rus mədəniyyətinə tələbat bəlkə də elə bununla müəyyən edilir”.

Jurnalın hər nömrəsi çapdan çıxandan sonra oxucular Azərbaycanı daha yaxşı tanıyır, bu ölkəyə səyahət edir, onun təklif etdiyi reseptlər əsasında yeməklər hazırlayır, Azərbaycanın tarixini yenidən dərk edir, dünyanın müxtəlif guşələrində yaşayan istedadlı baxılıqlarla tanış olurlar.

“Baku” jurnalının baş redaktoru Leyla Əliyeva sonda yazır: “Bizim jurnalda mənim özümə ən çox xoş gələn odur ki, bu nəşrdə darıxdırıcı olmayan bütün janrlara yer verilir. “Baku” jurnalının sayəsində bir-birimizə daha yaxın oluruq. Görünür, tolerantlıq, qarşılıqlı anlaşma və qarşılıqlı hörmət ab-havasına doğru aparın ən düzgün yol budur, bunları sabahki günü təsəvvür etmək mümkün deyil”.

Fəridə ABDULLAYEVA

“Yolüstü söhbət” və “Boliviya gündəliyi”

“Tərcümə Mərkəzinin kitabları” seriyasından daha iki kitab

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi tanınmış yazıçı, tərcüməçi Saday Budaqlının 60 yaşının tamamı münasibəti ilə nasirin “Yolüstü söhbət” kitabını nəşr edib.

Kitaba yazıçının “Zədə” romanı, povestləri, doxsanuncu, ikiminci illərdə yazdığı hekayələri toplanıb.

Tərcümə Mərkəzinin “Tərcümə Mərkəzinin kitabları” seriyasından növbəti nəşri - Ernesto Çe Gevaranın “Boliviya gündəliyi” kitabıdır.

Kitab Kuba azadlıq inqilabının simvolu, XX əsrin əfsanəsi Çe Gevaranın yarımçıq qalmış ömründən, bu keşməkeşli həyat yolunun son on bir ayından - qəhrəman inqilabçının və onun silahdaşlarının Boliviyanın azadlığı uğrunda apardıkları ölüm-dirim savaşlarından bəhs edir.

Əsəri dilimizə Rövşən Ramizoğlu tərcümə edib.

AzDrama ilə Yaponiya teatrları arasında əməkdaşlıq məsələsi müzakirə olunub

Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının direktoru İsrail İsrailov Yaponiyanın Azərbaycan-dakı səfiri Tsuquo Takahaşi ilə görüşüb. Teatrın mətbuat xidmətindən verilən məlumata görə, görüşdə teatr sahəsində gələcək əməkdaşlıq haqqında fikir mübadiləsi aparılıb.

Səfir Yaponiya ilə Azərbaycan arasında mədəniyyət sahəsindəki əlaqələrin inkişafında Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin rolunu yüksək qiymətləndirib: “Azərbaycanın Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi bizim ölkəmizlə mədəni əlaqələrin qurulmasında və inkişaf etdirilməsində səmərəli fəaliyyət göstərir. Mən iki ölkə arasında siyasi və iqtisadi sahədə olan əlaqələri yüksək qiymətləndirirəm. Qeyd etmək istərdim ki, mədəniyyət sahəsində qarşılıqlı əməkdaşlıq hər zaman yüksək olub. Kinofestivallar keçirilib, sərgilər təşkil olunub, mətbəx nümunələri nümayiş olunub. Bu, əlbəttə, iki xalqın daha da yaxınlaşmasına öz töhfəsini verir. Biz Azərbaycanın Yaponiyadakı səfirliyi ilə də danışıqlar aparacağıq və Azərbaycan teatrının Yaponiyada tanınması istiqamətində səylərimizi artıracağıq”.

Akademik Milli Dram Teatrının direktoru İsrail İsrailov bildirib ki, yapon mədəniyyəti və ədəbiyyatı Azərbaycanda çox sevilir. Teatrın direktoru əməkdaşlığın teatr sahəsində davam etdirilməsinin zərurətini vurğulayıb: “Təklif edirəm ki, yapon dramaturqlarının əsərləri orijinaldan tərcümə edilib Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulsun. Mən yapon rejissorlarını bizim teatrda tamaşa hazırlamağa dəvət edirəm. Akademik Milli Dram Teatrında dünyanın müxtəlif ölkələrindən olan rejissorlar tamaşa hazırlayıblar və bu gün həmin ölkələrlə əlaqələrimiz mövcuddur. İstərdik ki, bu əlaqələr Yaponiya teatrları ilə də yüksək səviyyədə mövcud olsun”.

Səfir Tsuquo Takahaşi yapon dramaturqlarının əsərlərinin tərcümə olunması və rejissorların qarşılıqlı əməkdaşlığı istiqamətində səfirlik vasitəsi ilə danışıqların aparılacağını bildirib.

Qazaxıstanda Bəxtiyar Vahabzadənin 90 illik yubileyi qeyd olunub

○ TÜRKSOY-un və Azərbaycanın Qazaxıstandakı səfirliyinin təşkilatçılığı ilə Almatı şəhərində Xalq şairi, Dövlət mükafatları laureatı Bəxtiyar Vahabzadənin 90 illik yubileyi qeyd olunub.

Tədbir çərçivəsində TÜRKSOY-un təşəbbüsü ilə şairin yubileyi münasibətilə nəşr olunan “Türk dillərində Bəxtiyar Vahabzadənin 90 şeiri” kitabının təqdimatı olub.

Kitaba şairin Azərbaycan dilində şeirləri ilə yanaşı, türk, qırğız, türkmən, qazax dillərinə tərcümə edilən şeirləri daxil edilib.

Tədbirdə Qazaxıstan yazıçıları, ziyalıları, həmçinin. Azərbaycan, Qırğızıstan və Türkiyədən dəvət olunan qonaqlar iştirak ediblər.

Azərbaycanın TÜRKSOY-dakı təmsilçisi Elçin Qafarlı Bəxtiyar Vahabzadənin şeirlərinin türk xalqlarının dillərinə tərcümə olunaraq çap edildiyindən danışıb.

Yubiley tədbirində Almatıda Azərbaycan diasporu nəzdində fəaliyyət göstərən “Bahar” rəqs ansamblının konserti olub.

Qeyd edək ki, sonda kitabın tərcüməsində və tədbirin təşkilində əməyi olan hər kəsə TÜRKSOY adından mükafatlar təqdim olunub.

Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetində Misir haqqında mühazirə

2015-ci il noyabr ayının 11-də Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Bilik Fondu və Misir Ərəb Respublikasının Azərbaycan-dakı Səfirliyinin Misir Mədəniyyət və Təhsil Əlaqələri Mərkəzi (MMTƏM) ilə birgə Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetində (ATMU) tələbələrə görüş təşkil edilib.

Görüşdə Misir Mədəniyyət və Təhsil Əlaqələri Mərkəzinin müdiri Əhməd Sami Elaydi ilk növbədə bu görüşün təşkil olunmasında Universitet rəhbərliyinə, xüsusən də Universitetin rektoru Cəfər Cəfərova öz təşəkkürlərini bildirdi. Sonra qonaq tələbələrə Misir tarixindən, Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk tanıyan ölkələrdən biri olmasından, qədim tarixi köklərə malik olan Azərbaycan və Misir əlaqələrinin genişlənməsindən, bu əlaqələrin təkcə iqtisadi və siyasi sahələri deyil, həm də mədəniyyət sahəsini də əhatə etdiyindən danışdı. MMTƏM-nin fəaliyyət istiqamətləri haqqında geniş məlumat verən qonaq ATMU-da apardığı mühazirədə müəllim və tələbə heyətinə Misirin mədəniyyəti və tarixi ilə yaxından tanış olmaq üçün mütəmadi olaraq Mərkəzə gələrək Mərkəzin bir çox sahələri əhatə edən zəngin kitabxanasından istifadənin mümkün olduğunu barədə məlumat verdi. Bundan başqa Mərkəzin rəhbəri Misirin geniş turizm imkanları, tuzim zonalarından, Misirdə turizm və mehmanxana sənayesinin inkişafı barədə məlumatlar verdi. Dr. Ahmed Sami Elaydi Misir Ərəb Respublikasının ən qabaqcıl universitetlərindən olan Ayn-Şəms Universitetində Azərbaycan dilinin tədrisi olunması və hər il Azərbaycan dilini yüzdən çox tələbənin öyrəndiyi barədə məlumat verdi. Misir Universitetləri ilə Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti arasında gələcəkdə müqavilələrin bağlanması və tələbə mübadiləsi, eləcə də yay tətili müddətində tələbələrə mehmanxana işləri barədə əyani olaraq Misirdə bu sahədə mütəxəssislərin yanında təcrübə keçmələrinin mümkün olduğunu təkliflər irəli sürüldü.

XX əsrin 80-ci illərinin ortalarından etibarən keçmiş SSRİ-də baş vermiş ictimai-siyasi proseslər nəticəsində Azərbaycanın müstəqillik qazanması üçün geniş imkanlar yaranmışdı.

AZƏRBAYCAN

Ermənistanda və Qarabağın dağlıq hissəsində azəri türklərinə qarşı yönəldilmiş soyqırımını Sovet ordusu tərəfindən dəstəklənirdi. Ozamankı SSRİ rəhbərlərinin, məkrli qonşularımız ermənilərlə əlbir olub Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan işğal edərək Ermənistanın nəzarətinə verməsi istiqamətində atdığı addımlar xalqın səbir kasasını daşırılmışdı. Xalqımız imperiya buxovlarından, əsarət zəncirindən azad olmaq istəyirdi. Bu mübarizələr yolunun sona çatmasını isə Azərbaycan xalqı "dirçəliş" günü adlandırdı. Müstəmləkə əsarətindən cana gəlmiş xalq hər şey qadın olduğunu göstərdi. Azərbaycanda meydan hərəkatı geniş vüsət aldı. Bu milli hərəkat xalqın dirçəlişiydi. Xalqın müqəddəs arzuları, ümidləri puça çıxmışdı, ölkədə vətəndaş itaətsizliyi, vətəndaş qarşıdurması yaranmışdı, qan tökülürdü. Təpədən-dırnağadək silahlanmış erməni quldurları əliyalın, dinc əhalini müdhiş bir amansızlıqla qətlə yetirirdilər. Qanıqən vəhşilər heç kimə – qocalara, körpələrə, hətta hamilə qadınlara belə aman vermirdilər. Vəzifə kreslosunu qoruyub saxlamaq naminə Moskva qarşısında yaltaqlanan və acizlik göstərən ozamankı rəhbərlik xalqın və vətənin həqiqi mənafeyi keşiyində dura bilmirdi. Bütün bu ədalətsizliklər və ərazi bütövlüyünə edilən qəsdlərlə razılaşmayan Azərbaycan xalqı 17 noyabrda ayağa qalxdı. Həmin günlərdə "Meydan hərəkatı" adını almış bu hərəkatla Sovet müstəmləkə rejimi şəraitində repressiyalara məruz qalmış milli şüur yenidən oyandı, özünüdərkə doğru bir dönüş başlandı.

Tarix dəfələri sübut edib ki, müstəqilliyi qoruyub saxlamaq onu qazanmaqdan qat-qat çətindir. Gərək sınaqlara hazır olasan, hər bir əziyyətə və çətinliyə dözməyi bacarasan. Tale elə gətirdi ki, Azərbaycan bir əsrdə iki dəfə müstəqillik əldə etmək, özünün suveren dövlətini yaratmaq imkanı qazandı. Təəssüf ki, bu imkan xarici müdaxilə, daxili çəkişmələr və beynəlxalq dəstəyin olmaması səbəblərindən itirildi. 1918-ci ildə qurulmuş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti cəmi 23 ay yaşadı. İkinci tarixi imkan bir də 70 il sonra yarandı. Sovet imperiyasının dağılması Azərbaycan xalqına öz milli müstəqilliyini bərpa etmək imkanı verdi. 1988-ci ildə ermənilər xalqımıza qarşı növbəti xəyanət planını hazırlayırdılar. Onlar Şuşada cəngavərlik meydanımız olan Topxana meşəsini qırıb, yerində alüminium zavodu tikmək, Dağlıq Qarabağda iğtişələr yaratmaq və oranı Ermənistanla birləşdirmək fikrində idilər. Noyabrın 17-si BDU-nun tələbələri, müəllimləri buna qarşı öz etiraz səslərini ucaldılar və bu böyük izdiham şəhərin küçələrini dolaşaraq Azadlıq meydanına tərəf yeridi. Adamlar dolu meydanda mitinq keçirilir, ermənilərin özbaşınalığı pislənir, Dağlıq Qarabağın təhlükə altında olmasından həyacanla danışılırdı. Ancaq dövlət xalqın arxasında dayanmır, onu dəstəkləməyirdi.

Müstəqilliyə gedən yol

"17 noyabr - Milli Dirçəliş Günü Azərbaycan dövlətçiliyinin, milli dövlət rəmzləri tariximizin dönüş nöqtələrindən biri kimi tarixi yaddaşımıza əbədi daxil olub. Azərbaycan xalqı birləşməli, öz müqəddəs torpaqlarını göz bəbəyi kimi qorumalıdır. Azərbaycan Respublikası iqtisadi və siyasi müstəqillik yolu ilə getməli, tam istiqlaliyyət uğrunda mübarizə aparmalıdır..."

Azərbaycanın Ümummilli lideri Heydər ƏLİYEV

Buna baxmayaraq, gənclər soyuq gecələrdə də meydanı tərək etməyib, xalqın haqqını sona qədər müdafiə etdilər. Meydanın ətrafında çadırlar quruldu, ora Azərbaycanın hər yerindən ərzaq və odun daşındı, minlərlə insan meydana gələdi. Ancaq Sovet ordusu 18 gündən sonra top və tanklarını meydana yeritdi. İnsanlar döyüldü, əzildi. Elə dirçəliş uğrunda ilk şəhidimiz – Gündüz Xəlilov da o gecədə həlak oldu. Sovet ordusu meydanı boşaltmağa, insanları topların, tankların gücünə meydanı yığışdırmağa nail olsa da, bu, 18 gün xalqın milli özünüdərkində, oyanışında, dirçəlişində, daha sonra əldə olunan azadlığında əhəmiyyətli rol oynadı. Bu tarixi xidmətlərin nəticəsidir ki, Azərbaycan dövlət müstəqilliyini qoruyub saxladı və bu, əbədi, dönməz bir xarakter aldı. Gənc dövlətimiz addım-addım, mərhələ-mərhələ irəlilədi, artıq sivil dövlətlərin keçdiyi demokratik inkişaf yoluna çıxdı.

Xalq hərəkatı təkcə Bakıda deyil, Naxçıvan, Gəncə və Lənkəranda da kütləvi xarakter aldı. Respublikamızın bütün şəhər və rayonlarını bürümüş qüdrətli xalq hərəkatı kommunist rejimini Azərbaycandan süpürüb atmaq təhlükəsi yaratmışdı. Xalq hərəkatı bütün əzəməti ilə göz qabağında idi. Bundan qorxuya düşən imperiya başçıları noyabrın 24-dən 25-nə keçən gecə Bakıya qoşun yeritdilər. Komendant saati tətbiq olundu.

Lakin xalq geri çəkilmədi. Sovet rejimindən Ermənistanda və Qarabağın dağlıq hissəsində erməni separatçılığına və terrorizminə son qoymaq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək, sərvətlərimizin talan edilməsini dayandırmaq kimi tələblərlə başlamış "Meydan hərəkatı" tezliklə Azərbaycanı müstəqilliyə çağıran şüarlara keçdi. Meydanda Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli, ay - ulduzlu bayraqları dalğalandı. Lakin qüvvələr hələ qeyri-bərabər idi. İmperiya daxildən laxlasa da, hərbi iqtidardan düşməmişdi. Qüvvələri gələcək azadlıq mübarizəsi üçün qoruyub saxlamaq lazım gəlirdi. Dekabrın 4-dən 5-nə keçən gecə Sovet ordusu "Meydan hərəkatı"nu yatırtmağa nail oldu. Minlərlə azadlıqsevər insanlar həbs edilərək zindanlara salındı. Lakin xalqın mübarizə əzmini qırmaq mümkün olmadı.

1988-ci ildə xalq hərəkatının alovlandığı bir vaxtda Azərbaycana rəhbərlik edən siyasi qüvvələr isə mövcud vəziyyəti qiymətləndirə bilmədilər. Xalqın maraqlarından daha çox imperiyanın maraqlarını düşünən bu adamların siyasi səbatsızlığından 20 Yanvar faciəsi baş verdi. Bir-birini əvəzləyən hakimiyyətlər xalqın dirçəlişini mütərəqqi səmtə yönəltmək iqtidarında deyildilər. Həmin o ağır məqamlarda yenə də Ulu öndər Heydər Əliyev xalqın istiqlal ruhunu ölməyə qoymadı.

1990-cı il noyabrın 17-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Sovetinin yeni tərkibdə ilk sessiyası keçirildi. Muxtar respublikanın adından "sovet" və "sosialist" sözləri çıxarıldı. İmperiyanın hələ tarix səhnəsindən silinmədiyi bir dövrdə Naxçıvanın adından "sovet" və "sosialist" sözlərinin çıxarılması müstəqilliyimizin qazanılması yolunda çox cəsarətli və böyük tarixi addım idi.

Bununla Ümummilli liderimiz milli dövlətçiliyimizin dirçəlişi istiqamətində ilk böyük addım atdı.

Heydər Əliyevin sədrliyi ilə keçirilən həmin tarixi sessiyada Muxtar Respublikanın dövlət rəmzləri haqqında məsələ də müzakirə olundu. Xalq deputatlarının müzakirəsindən sonra üçrəngli bayrağın dövlət rəmzi kimi qəbulu ilə əlaqədar təklif irəli sürüldü. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli bayrağının bərpa olunması barədə qərar çıxaran sessiya onun dövlət bayrağı kimi qəbul edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycanın Ali Soveti qarşısında vəsədət qaldırdı. Beləliklə, milli dirçəlişdən milli tərəqqiyə doğru uzanan tarixi yolun başlanğıcı qoyuldu.

1969-cu ildə hakimiyyətə ilk gəlişi ilə xalqa sağlam ruh və özünüdərk gətirən Heydər Əliyev sovet ideologiyasının sərt qadağalarına baxmayaraq, milli-mənəvi dəyərlərə, Azərbaycan elminin və mədəniyyətinin dirçəlişinə xüsusi önəm verdi. Bütün sahələrdə inkişaf və oyanış müşahidə olunmağa başladı. Azərbaycan əsl intibah və dirçəliş dövrünə qədəm qoydu. Məhz, Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə dünyanın müxtəlif ölkələrində təhsil alan milli ruhlular və ziyalılar ordusu yetişdi. Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin respublikada yaratdığı bu mənəvi-psixoloji və iqtisadi baza təxminən 20 il sonra Sovetlər İttifaqı dağılmağa başlayanda xalqın dayağı oldu.

1991-ci il oktyabrın 18-də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sessiyasında Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi haqqında "Konstitusiyaya Aktı" qəbul olundu. Bu mühüm tarixi sənədlə xalqımız uzun illərdən bəri həsrətində olduğu azadlığına qovuşdu. Lakin müstəqilliyini qazandıqdan iki il sonra xalqımız yenidən onu itirmək təhlükəsi ilə üzlaşdı. Bir tərəfdən Ermənistan silahlı qüvvələrinin təcavüzü nəticəsində geniş miqyas almış Qarabağ müharibəsi, digər tərəfdən dövlət rəhbərliyində olan savadsız, səriştəsiz adamların yeritdikləri səhv siyasət və daxildə gedən siyasi çəkişmələr, separatçılıq hərəkatı müstəqilliyin beşiyində boğulması təhlükəsini reallaşdırdı. Lakin böyük siyasi təcrübəyə malik olan Heydər Əliyevin ölkədə yenidən hakimiyyətə qayıdışı ilə bu təhlükə sovuşdu.

İndi Heydər Əliyev siyasi kursunun layiqli davamçısı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən müstəqilliyimizin sütunları getdikcə möhkəmlənir. Xalqın öz dövlətçiliyi sarıdan heç bir narahatçılıq yoxdur. Müstəqilliyin taleyini müəyyənləşdirən əsas amillər qorunub saxlanılır, inkişaf etdirilir, dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsinə, iqtisadiyyatın inkişafına, milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanmasına xüsusi diqqət yetirilir.

Beləliklə, 1988-ci ilin sonlarında başlayan hadisələr uğurla nəticələndi. Azərbaycan yenidən öz müstəqilliyinə qovuşdu. 17 noyabr isə xalqın milli-azadlıq hərəkatının başlanğıc günü – Milli Dirçəliş Günü kimi qeyd olunmağa başladı.

Bu günlərdə YUĞ teatrında "Şok" yaşandı. Yox, yanlış anlamayın, nə biz üslubumuzu dəyişmişik, nə də teatrın yeni dövrün qəlibləmiş bayağı reklama ehtiyacı var. Sadəcə, bir az dodağımız qaçsın deyə belə yazdıq. Adın üzərində sonra düşünərsiniz.

Yeri gəlmişkən, tamaşada xeyli dodaqqaçıran məqamlarla qarşılaşsın. Onların bəziləri situasiyadan, bəziləri yerinə düşən replikalardan doğur. Bir çox həyatı məqamlar tanış gəlir. Amma bu, komediya deyil. Heç faciə də deyil. Janrı, müəllif "eşosentrik transaksiya" adlandırır. Eşosentrizmlə məsələ aydındır. Bəs transaksiya nədir? Bu, iki fərd arasında ünsiyyət vahidi, kommunikativ fakt anlamına gəlir. "İki fərd" şərti anlayışdır, biz bunu teatr və tamaşaçı kimi də qəbul edə bilərik. Başqa sözlə, janrın adı – eşosentrik ünsiyyət – artıq mahiyyətdən xəbər verir. Bütün hadisələr tamaşaçının MƏNinə ünvanlanıb, əsərdə səslənən bütün suallar tamaşaçını narahat edən məsələlərlə bağlıdır və bütün cavablar onun düşüncələrindən xəbər verir.

Türkiyəli dramaturq Turqay Narın "Zibillik" pyesi əsasında hazırlanan tamaşanın quruluşçu rejissoru Günay Səttardır. Musiqi üzrə dizayn Amid Qasimov və Mələk Vəlizadəyə, səhnə dizaynı isə əməkdar incəsənət xadimi Rəşid Şerifə məxsusdur. Pyesi Azərbaycan dilinə dramaturq Mehman Musabəyli uyğunlaşdırıb.

Tamaşada Oktay Mehdiyev, Rasim Cəfər, Amid Qasimov, Vüqar Hacı, Təranə Atacan və Zümrüd Qasimova iştirak edirlər. "Şok" tamaşası YUĞ Dövlət Teatrının sayca 94-cü tamaşasıdır. Tamaşanın xronometrajı 75 dəqiqədir.

Səhnə əsərində üç əsas qəhrəman iştirak edir: Aymələk, Haço və İsrafil. Onlar zibillik sakinləridirlər. Hadisələr yuxu ilə gerçəklik arasında baş verir: gerçəkliyin özü yuxuya bənzəyir, yuxu isə o qədər gerçəkdir ki, olayların hansının harada baş verdiyini tam ayırd edə bilmərsən. Haço ilə Aymələk bacı-qardaşdırlar. İsrafil isə uşaqlıqdan onlarla bir yerdə böyüyüb. Bir səhər oyananda məlum olur ki, Haço ilə İsrafil eyni yuxunu görüblər: çarmıxa çəkilmiş Aymələk uşaq doğub.

"YUĞ" un 94-cü premyerası

Onlar uşağı zühuru gözlənilən İsa Məsih kimi qəbul edib, onu kilsəyə verməyi düşünürlər. Oyandıqdan sonra Haço ilə İsrafil zibillikdən rezin kukla tapırlar, onu icarəyə verib pul qazanmağı düşünürlər. Elə bu ərafədə zibilliyi nəzarətə almaq istəyən İdrisin adamları gəlir və dostları onları öldürürlər. Meyitlərin başını kəsib kilsənin bağçasındakı quyuya atırlar. Bu arada Aymələk hər gün yuxuda ilan görür. Qardaşının içində ilan girdiyini düşünüb onu başı aşağı çarmıxa çəkir, altından isə çanağa ilıq süd tökür ki, ilan südün iyinə çölə çıxsın. Bu zaman İsrafilin özünü şübhəli aparması diqqət çəkir. Məlum olur ki, Aymələk hamilədir, uşağın atası isə İsrafildir. Haço körpə bələyinin içində gizlədiyi balta ilə İsrafilə təqib edir və onu öldürmək istəyir...

Əslində, zibillik dünyaya işarədir, üç fərqli insan isə bu dünyaya uyğunlaşmağa, orada yaşamağa, özlərinə düzən qurmağa çalışır. İnsanlar onlara lazım olmayan hər şeyi zibilliyə atırlar. Bunlar gözlə görünən zibillərdir. Onları təmizləmək, bir yerə töküüb yandırmaq, lap yenidən emal etmək olar. Amma içimizdəki kirdən hələm-hələm qurtulmaq mümkün deyil.

İnsan kirləndikcə, onun zibilliyi də özünə bənzəməyə başlayır. Hamımızın daxilində ilan var - müqəddəs kitabda deyildiyi kimi, ilan cildinə girmiş şeytan. Onu özümüz qidalandırırıq - paxıllıqla, qısqançlıqla, nifrətlə...

Ağır mövzudur. Amma aktyorların yumoristik replikaları tamaşaçıyı uzun müddət gərginlikdə saxlamağa imkan vermir. Üstəlik, yetmiş beş dəqiqəlik tamaşanın ortasında təxminən beş dəqiqəlik antrakt da var. Amma bu, bir YUĞ antraktıdır. Yəni fərqlidir. Teatrın ənənəsinə uyğun olaraq, tamaşaçı fasilənin başladığından xəbərsiz olur. Bu dəfə aktyor və aktrissalar stullara yaxınlaşıb izləyicilərlə şəfli çəkdirlər. Zəlal dörd tərəfində belə selfilər çəkildikdən sonra bir kənardan rejissor Günay Səttarın səsi eşidilir: "Bəsdir şəkil şəkərdiniz, hərə öz yerini alsın". Bu replikadan sonra tamaşa heç nə olmamış kimi qaldığı yerdən davam edir.

Rejissorun yozumuna görə, "Şok" müharibələrdən, xaosdan, rəşional və irrəşional dünyanın qlobal təhlükə və dinamikasından ani zaman kəsiyində uzaqlaşmaq, arınmaq, nəfəs dərmək, düşüncəni bilmək və ən başlıcası, dünyamızın gözəl olduğunu anlamaq üçün bir teatr oyunudur. Əsərdən fərqli olaraq, rejissor tamaşaya pozitiv son verir. Gələcəklə bağlı ən böyük ümidi kim yarada bilər? Əlbəttə, uşaqlar. Sonluq da buna hesablanıb. Tamaşanın sonunda videoçarx nümayiş olunur və bütün aktyorlar özlərinin və ya yaxınlarının övladlarıyla birgə dənizin sahilində görünürlər. Tonqalın ətrafına toplaşır, yemək yeyir, söhbət edir, çimirlər. Bayağıdan səhnədə gördüklərimizlə çarxdan izlədiklərimiz arasında təzad yaranır. Zibillik və dəniz. Günahkarlar və məsum körpələr. Amma dəniz sahilində özünə evcik quran uşaqların var olduğu müddətcə bu dünyanın yaşamaq, özünü təmizləmək imkanı qalır...

Rəbiqə NAZİMQIZI

Unudulmuş və ya unudulmaz sözlər

Artıq bir müddətdir ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzində "Azərbaycan dilinin işlək orfoqrafiyaya lüğəti" üzərində işə başlanılıb. Mərkəzin Elmi Şurasında və dəyirmi masalarda bu məsələ ilə bağlı müzakirələr aparılıb, irad və təkliflər bildirilib, tövsiyələr və məsləhətlər verilib. Burada məqsəd ilk növbədə, mövcud lüğətin işlək vəziyyətə gətirilməsi, praktikliyinin artırılması üçün onu dilimizdə işlənməyən qəliz ərəb və fars sözlərindən, ara ifadələrdən və terminlərdən təmizlənməsi, əvəzində Azərbaycanın görkəmli söz ustaları Cəlil Məmmədquluzadə, Səbir, Hüseyn Cavid, Cəfər Cabbarlı, Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev, İsmayıl Şıxlı və digər qələm sahiblərimizin əsərlərindən seçilmiş söz və ifadələrlə zənginləşdirilməsidir. «Aydın yol» bu sayından başlayaraq, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında yer almış, lakin işlədilmədiyi səbəbindən unudulmuş Azərbaycan sözlərinin təqdimatına başlayır. Dilimizin zənginləşməsinə xidmət edən bu səpkili əsərlərdən aranıb seçilmiş sözləri oxucularımızın nəzər-diqqətinə təqdim edirik.

Səh.3. Çomalaq	Səh.30. Kərmə	Səh.202. İyəşmək
Çəştəmək	Səh.33. Kədik	Sineyvaz
Ovlar	Səh.44. Gorda	Səh.212. Hayıqmış
Səh.5. Keçalat	Səh.46. Gəyən	Səh.215. Mənzur
Ziləv	Səh.48. Ünnəşmək	Səh.279. Səydəc
Qəzyə	Səh.50. Kürd-küyə	Səh.280. Vaysınmaq
Səh.6. Salba	Səh.61. Müsvərə	Qomrov
Səh.7. Şərm-həyə	Səh.72. Qəçəmədəş	Səh.284 Lağ-luğaz
Səh.9. Turacay	Səh.81. Qətrəhm	Səh.287. Çök
Səh.11. Cada	Səh.146. Şivərək	Kətdəş
Səh.15. Nəmət	Səh.178. Şivərəklik	Səh.297. Mültəfiq
Səh.18. Tutarqa	Səh.154. Marğa	Səh.318. Tüng
Səh.20. Basma	Səh.166. Miyantək	Səh.330. Pörə
Səh.23. Qəçəri	Səh.179. Çalkeçir	Səh.352. Carda
Cecim	Səh.199. Yonqu	Səh.382. Çalvadar
Ləmhaləm	Səh.201. Bısqıq	Səh.410. Burq
Səh.25. Övşək		Səh.435. Püsgəncə
Mərmərik		
Mərovçə		
Səh.27. Atılama		
Səh.29. Fəriştə		

(Ardı gələn saylarımızda)

Mənbə: Əli Vəliyev "Budağın xatirələri", I kitab, "İrfan", Bakı-2012

Tanınmış yazıçı-tərcüməçi Saday Budaqlı 1955-ci il noyabrın 13-də Qazaxda anadan olub. 1984-cü ildə Maksim Qorki adına Moskva Ədəbiyyat İnstitutunu bitirib. 1984-1989-cu illərdə "Yazıçı" nəşriyyatında redaktor, 1989-1993-cü illərdə Yazıçılar İttifaqının Qazax şöbəsinin katibi olub. 1993-2009-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Radiosunda baş redaktor vəzifəsində çalışıb. Povest və hekayələrdən ibarət kitabları Azərbaycan və rus dillərində (Moskvada və Bakıda) çapdan çıxıb. Moskvada çıxan "Uduş" kitabına görə Maksim Qorki adına ümumittifaq mükafatına layiq görülüb. Moskvada nəşr edilən "Nedelya" həftəlik məcmuəsinin laureatıdır. 1982-ci ildə "Drujba Narodov" jurnalının "İlin ən yaxşı hekayəsi" mükafatını alıb. 2009-cu ildə Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyinin "Qızıl Kəlmə" mükafatına layiq görülüb. Hekayələri rus, ingilis, yapon, litva və başqa dillərə də tərcümə olunub. Qələm dostları yazıçının 60 illiyi ərəfəsində onunla bağlı ürək sözlərini bölüşüblər.

Zakir FƏXRİ:

Sadayın "Yolüstü söhbət" kitabı elə onun özüdür. Saday elə ciddi yazıçılardandır ki, onun əsərləriylə hər zaman söhbət etmək yerinə düşür, adam həmişə bu cür söhbətə ehtiyac duyur. Mənim düşüncəmə görə, ədəbiyyat zamansız olmalıdır. Buna ədəbiyyat da deyirlər. Yaxşı bədii əsərlə insan minilliklər sonra da rastlaşa bilir. Düşünürəm ki, gələcək nəsillərin də ömür yollarındakı söhbətləri Sadayla olacaq. Saday çox dəyərli bir dostdur, çox təvazökar bir insandır. Çox gözəl tərcüməçidir, çox gözəl redaktordur, yaxşı iş yoldaşdır. Şübhəsiz ki, bizim çevrədə Saday olmayanda onun yolunu dərhal hiss olunur. O, Azərbaycan ədəbiyyatına çox gərəklidir, hay-küydən uzaq bir qələm adamıdır. Həmişə Sadayı danlayırıq ki, az yazır. Bugünlərdə onun latın əlifbasında ilk kitabı işıq üzünə görünüb. Arzu edirəm ki, Allah ona uzun ömür versin ki, yaza bilmədiklərini yazsın. İnsan, oxucu söhbətləşmək üçün kitab axtarır. Mən Sadaya çoxlu yeni-yeni söhbətlər arzulaıyram.

İlqar ƏLFİ

...Yazmağa sözü olanlara, özündə nəşə tapıb iç dünyasını kağıza köçürən, onu başqalarıyla bölüşənlərə qibtə eləmişəm. Yazmaq bacarığı da Allahın öz sevdikləri arasından seçdiklərinə verdiyidir – biri bu nemətdən geninə-boluna istifadə edir, başqası içindəki bacarığı təberrük sayır, qızırqana-qızırqana işlədir. Yazarın gözləri leysan buludu kimidir, ləbaləb dolu olur – görmək bacarığın varsa, bəsirət gözün qapanmayıbsa, o gözlərə baxan özünü də onlarda tapır. Yazar görməsə, yaza bilməz, çünki yazmağın da yolunu Allah görməkdən salıb...

Sözü yaşadan və sözlə yaşanan ömür

Etihad BAŞKEÇİD:

Müəllifin hər yola baş vurub, orijinallığa meyl etməsi, oxucunu təəcübləndirməyə, heyrətə salmağa çalışması, ucuz epotaj, adi montaj əməliyyatını yüksək sənət əsəri kimi təqdim etməsi – müasir ədəbi prosesin ən səciyyəvi tərəflərindən biri də budur. Nəticə etibarilə böyük bir epiqon ordusu yetişib ki, əsərləri heç bir bədii informasiya yükü daşmır.

Heç kəsin bostanına daş atmaq istəmirəm, ancaq ədəbiyyatımızda, çox azsaylı qələm adamları ilə birgə, bir Saday Budaqlı fenomeni də var ki, tamamlə fərqli, özünəməxsus yanaşma və ifadə tərzini, yazı üslubu ilə kütləvi ədəbiyyatı cızığından çıxmağa qoymur, ölçü və əndazənin lazımsız bir şey kimi tozlanmasının qarşısını alır.

Saday Budaqlı nə detektiv yazır, nə triller, nə də macərə romanı, melodram və ya fantastika. O, populyarlaşmaq, gözə girmək texnologiyalarının heç birindən istifadə eləmir, çox güman, bunlardan xəbəri də yoxdur. Çünki tamamilə başqa estetikanın adamıdır – onun əsərlərini hansısa bir "izm"ə sığışdırmaq, hansısa trend və ya meynstrim kateqoriyaları ilə təsnifləndirmək mümkün deyil. Bunu "mümkün" eləyən ədəbiyyatşünas və ya tənqidçi tapıla bilər, ancaq nəticədə

bu, onların öz yaradıcılığı olacaq. Saday Budaqlı heç bir PR texnologiyadan, dağa-daşa düşmədən Azərbaycanın sərhədlərini aşmış tək-tək sənətkarlarımızdandır. O, sadəcə, sözün əsl mənasında - SƏNƏTKARDIR. Onunla bir kollektivdə işləməkdən qürur duyuram.

Beləliklə, Saday oxucusunu düşünməyə məcbur edir və nəticədə dağınıq fikirlərimiz bir nöqtədə cəmlənir, birləşir, düşüncələrimiz aydınlaşır, könlümüz açılır. Bir sözlə, onun kitablarının qəhrəmanları həyatda öz yoluyla gedən insanlardır. Bu yolda səhv eləmək və bu səhvlərdən nəticə çıxararaq dəyişmək, öz üzərində qələbə qazanmaq da var. Mən bu kitabların qəhrəmanlarına tunelin sonunda işaran gün işığı, Saday Budaqlıya hələ uzun illər zəhmətinin barını dadmağı arzulaıyram.

Zahid SARITORPAQ

Saday Budaqlının həmişə yorğunluq yağan, sakit, təmkinli görkəminə baxanda bir anlıq fikirləşirsən ki, yazılarında bu qədər enerji, bu qədər güc olan yazıçı, doğrudanmı odur? Yaradıcılığının stixiyasını həyat detallarıyla zəngin insan taleləri təşkil edən Saday Budaqlı nəsrimizin öyünc yeridi desəm, mənimlə razılaşmayan olmaz. Bu imza hələ ötən əsrin 80-ci illərində Moskvada, Maksim Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunda təhsil aldığımız vaxtlardan öz halal oxucusunu tapmış, onu yetişdirmiş bir imzadır. Səbir, zəhmət və istedad üçbucağından dünyanı yalnız özü bildiyi kimi gören, həyata, insanlara, necə deyirlər, ancaq öz yaradıcılığının pəncərəsindən boylan Saday Budaqlı bu gün artıq ömrün altı onilliyini geridə qoyub, yeddinci qapını açır. Nağıllarda deyilir ki, yeddinci qapının arxasında daha sirli, daha sehirli bir dünya gözləyir insanı. Bəs bu insan yazıçı olsa necə?.. Özü də – Saday Budaqlı kimi bir yazıçı!.. Deməli, daha xoş soruğu gələcək, daha gözəl əsərləri doğulaacaq. Adama hərdən elə gəlir ki, nə vaxtsa zaman ədəbi mühiti silkələyib soruşacaq: "Kim yatmış, kim oyaq?" və bu vaxt dillənən beş-üç imza içindən Saday Budaqlının da səsi ucalacaq: "Əsərdən, buyur!.." Özü də bunu nağıldakı cırtıdan kimi qorxa-qorxa, sakitcə yox, bir div kimi hayqıracaq və zamanın önündə sütün kimi dikələcək. Mən bu mənzərəni öz fantziyanın gücüyü ilə görür və inanıram...

Altmış yaşın mübarək, əziz dost! Canına sağlıq! Qələminə qüvvət!

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI:

Saday Budaqlının 60 yaşı haqlamasına inanmaq olmur. Amma həmişə mənə elə gəlir ki, onun Sözü xeyli yaşlıdır. Bu hissi 80-ci illərin əvvəllərindən, onun ilk hekayələrini oxuyandan başlayıram. Saday bir çoxları kimi özünü tükətdib-dağıtmadı, sözünü deməyə ehtiyac duyanda yazdı. Bu məqamda qələm dostumuz Yaşarın, Xuan Rulfo haqqında dediyi çox dəqiq söz yadına düşür: "Az yazmağın dahisi". Ola bilsin ki, Saday yazmaq istədiyi bir çox mövzuları yaşam qayğıları, vaxt qıtlığı üzündən qələmə ala bilmədi, yaxud bundan sonra yazacaq. Bununla belə, onun üzə çıxardığı bir kitablıq nəsrinin və dünya ədəbiyyatından tərcümələrinin ədəbiyyatımıza sanballı töhfə olduğuna inanıram. Saday Budaqlı sözü bu qədər əzizləməyi bacarırsa, deməli, hələ bir çox mətləbləri söyləməyə imkanı var. Ümidvaram ki, hələ onun yeni-yeni əsərlərini oxuyacağıq.

RƏBİQƏ

Daniil XARMS,
Rusiya

10№-li mavi dəftər

Gözü, qulağı olmayan kürən bir adam vardı. Saçı da yox idi, odur ki, onu şərti olaraq kürən adlandırdılar.

Bu adam danışı bilmirdi, çünki ağzı yox idi. Burnu da yox idi.

Onun əli-ayağı da yox idi. Qarnı da yox idi, beli də, onurğası da, içi-ıçaladı da. Heç nəyi yox idi!

Odur ki, bilinmir kimdən söhbət gedir.

Yaxşısı budur, daha ondan danışmaq.

Qonşu mənzildə belə bir hadisə baş verdi. Alekseyev yediyi sıyıqın artığını ümumi mətbəxdəki zibil vedrəsinə atdı. Qoroxovun arvadı bunu görüb, Alekseyevə dedi ki, dünən vedrədəki zibil mən atmışam, əgər vedrədən sən də istifadə edirsənsə, bu axşam sənə növəndir. Alekseyev qayıtdı ki, bu cür boş şeylərlə məşğul olmağa vaxtı yoxdur və zibil vedrəsinə çölə çıxarmaq üçün madam Qoroxovaya ayda üç manat ödəniş təklif etdi. Bu təklif madam Qoroxovaya çox pis təsir elədi, o, Alekseyevə dişinin dibindən çıxanı dedi, hətta əlindəki qaşığı döşəməyə tullayıb bəyan etdi ki, kifayət qədər əsil-nəcabətli qadınam, mənim də yaxşı vaxtlarım olub, heç kəsin nökrə deyiləm, ona görə də əlimdən yerə düşən şeyləri belə qaldırmıram. Madam Qoroxova bunu deyib mətbəxdən çıxdı, Alekseyev zibil vedrəsinin yanında gözünü döyə-döyə qaldı. Belə çıxırdı ki, zibil vedrəsinə həyatə Alekseyev çıxarmalı olacaq. Alekseyev fikrə getdi. Qanı qaralmışdı. Məgər zibil atmaq ona, elmi işçiyə yaraşan işdir? Bu, onun hessiyyətinə toxunurdu. Alekseyev mətbəxdə var-gəl eləməyə başladı. Qəfildən ağına bir fikir gəldi. O, madam Qoroxovanın yerə tulladığı qaşığı götürüb, qətiyyətli addımlarla zibil vedrəsinə yaxınlaşdı.

- Olsun, - Alekseyev əsağı çöməldi. O, iyənə-iyənə sıyıqın hamısını yedi, sonra qaşığı ilə və barmağıyla vedrənin dibini də sıyırdı.

- Bax belə, - Alekseyev kranın suyunu açıb, qaşığı tərtəmiz yudu, - nə olur olsun, vedrəni həyatə mən çıxarmayacağam.

Alekseyev qaşığı burun dəsmalıyla silib quruladı və onu stolun üstünə qoyub, öz otağına getdi. Bir neçə dəqiqədən sonra hirsindən cilov gəmirən Qoroxova mətbəxə gəldi. O dəqiqə gördü ki, qaşığı yerdən götürüb, stolun üstünə qoyublar. Madam Qoroxova zibil vedrəsinə baxıb, nə görsə yaxşıdır: vedrə tərtəmizdir. Kefi kökələn madam Qoroxova kətilə əyləşib, yerləyə başlandı.

- Mən dediyimi eləyirəm, - madam Qoroxova öz-özünə öyündü, - mənə etiraz etməyin, söz qayıtmağın yeri yoxdur. Heç kəsə, bax, bu boyda da güzəştə gedən deyiləm! - o, yerləyədən bir çimdik qopardı.

Elə bu vaxt Alekseyev dəhlizə çıxdı.

- Alekseyev Alekseyeviç! - madam Qoroxova onu səslədi, - hara gedirsiniz?

- Heç, Viktoriya Timofeyevna, - Alekseyev qapının önündə ayaq saxladı, - vanna otağına gedirəm.

Pəncərədən yıxılan qarılar

Hər şeyə həddən ziyadə marağ göstərən bir qarı pəncərədən yıxılıb, xurd-xəşil oldu.

Başqa bir qarı pəncərədən boylanıb, əzilən qarına baxmağa başladı, marağ güc gəldiyindən, bədənini qurşağacan çölə çıxardı və o da yıxılıb öldü.

Sonra pəncərədən üçüncü qarı yıxıldı, sonra dördüncü, ondan sonra isə beşinci.

Altıncı qarı yıxıldı və onlara baxmaqdan bezdim və çıxıb Maltsev bazarına getdim - deyilənə görə, burada bir kora hörmə şal bağışlayıblar.

Sonet

Başıma qərribə bir iş gəldi - birdən-birə unuttum və heç cür yadıma sala bilmədim ki, əvvəl 7 gəlir, yoxsa 8?

Gedib qonşulardan soruşdum, görək bu barədə onlar nə fikirləşir?

Qonşular nə illah eləsələr də, rəqəmlərin sırasını xatırlaya bilmədilər. Çox təəccübləndim - 1, 2, 3, 4, 5 və 6 rəqəmlərini xatırlayırdılar, sonrasını yox.

Hamımız Znamenski və Basseynaya küçələrinin kəsişməsində yerləşən kommersiya mağazası - "Qastronom"a yollanıb, dərdimizi kassir qıza danışdıq. Kassir qız ağzındakı saqqızı çıxardı, burnunu yüngülcə irəli verib dedi:

Optik aldanış

Semyon Semyonoviç gözlüyünü taxıb şam ağacına baxır. Görür ki, ağacın başında bir kişi oturub, ona yumruq göstərir.

Semyon Semyonoviç gözlüyünü çıxarıb baxır, görür ki, şam ağacının başında heç kəs yoxdur.

Semyon Semyonoviç gözlüyünü taxıb şam ağacına baxır. Yenə də görür ki, ağacın başında bir kişi oturub, ona yumruq göstərir.

Semyon Semyonoviç gözlüyünü çıxarıb baxır, yenə görür ki, şam ağacının başında heç kəs yoxdur.

Semyon Semyonoviç bir də gözlüyünü taxıb şam ağacına baxır və yenə görür ki, ağacın başında bir kişi oturub, ona yumruq göstərir.

Semyon Semyonoviç buna inanmaq istəmir və bu hadisəni optik aldanış sayır.

Absurd hekayələr

- Məncə, səkkizin yeddindən sonra gəldiyi hallarda, yeddi səkkizdən sonra gəlir.

Kassir qıza minnətdarlıq eləyib, sevinə-sevinə mağazadan çıxdı. Ancaq qızın sözlərini xatırlayan kimi yenidən kefirimiz pozuldu - onun sözləri bizə mənasız söz yığını kimi gəldi.

Neyləyə bilərdik, Yay bağına gedib, oradakı ağacları saymağa başladığımız. Ancaq 6-ya çatanda dayanıb, mübahisə eləməli olduq: kimi deyirdi 6-dan sonra 7 gəlir, kimi də 8.

Mübahisə acı biğıracaq kimi uzandı. Xoşbəxtlikdən, elə bu vaxt, skamyada oturmuş bir uşaq yıxılıb, çənəsini sındırdı. Mübahisə yarımçıq qaldı.

Sonra evlərimizə dağılışdıq.

Xarrat Kuşakov

Soyadı Kuşakov olan bir xarrat vardı.

Bir dəfə o, xarrat yapışqanı almaq üçün evdən çıxıb dükana yollandı.

Yazbaşı qar yenidən əriməyə başlamışdı, yol çox sürüşkən idi. Xarrat bir neçə addım atmışdı ki, sürüşüb yıxıldı, alını əzildi.

- Eh! - xarrat ayağa qalxıb aptekə getdi, plastrı alıb alnuna yapışdırdı.

Ancaq küçəyə çıxıb bir-iki addım atmışdı ki, yenidən sürüşüb yıxıldı, burnu əzildi.

- Tfu! - xarrat aptekə qayıtdı, plastrı alıb, burnunun əzilən yerinə yapışdırdı.

Sonra yenidən küçəyə çıxdı, yenə sürüşüb yıxıldı, sifəti yerə dəyib əzildi.

Yenə də aptekə qayıdıb, sifətinə plastrı yapışdırmalı oldu.

- Qulaq asın, - aptek işçisi xarrata dedi, - siz tez-tez yıxılıb əzilirsiniz, məsləhət görürəm, bir neçə plastr götürəsiniz.

- Yox, - xarrat cavab verdi, - daha yıxılma-ram!

Ancaq küçəyə çıxar-cıxmaz yenə sürüşüb yıxıldı, çənəsi əzildi.

- Lənətə gəlmiş buz! - xarrat hiddətlə qışqırıb, aptekə doğru qaçdı.

- Görürsünüz, - aptek işçisi dedi, - yenə yıxıldınız.

- Yox! - xarrat bağırdı, - heç nə eşitmək istəmirəm! Tez olun, plastr verin!

Aptek işçisi plastr verdi; xarrat plastrı çənəsinə yapışdırıb, evə qaçdı.

Onu mənzilə buraxmadılar, çünki tanıya bilmədilər.

- Mən xarrat Kuşakovam! - xarrat haray-həşir saldı.

- Get özünü dola! - içəridəkilər qapının çəftəsini vurub, zəncirini bağladılar.

Xarrat Kuşakov qapının önündə xeyli dayanandan sonra, hər şeyə tüpürüb küçəyə çıxdı.

Sandıq

Nazikboyunlu bir adam sandığa girib, qapağını bağladı və burada nəfəsi darıxmağa başladı.

- Budur, - nazikboyunlu adam boğula-boğula dedi, - sandıqda nəfəsim kəsilir, çünki boynum nazikdir. Sandığın qapağı örtülüdür, içəriyə hava buraxmır. Burada boğulub ölsəm də sandığın qapağını açmayacağam. Yavaş-yavaş öləcəyəm. Mən həyatla ölümün mübarizəsini görəcəyəm. Bu adı mübarizə olmayacaq, çünki şansların bərabər olduğu mübarizədə zəfər qazanan tərəf həmişə ölüm olur, ölümə məhkum olunmuş həyat isə düşmənlə bihadə vuruşur, son dəqiqəyəcən ümidini itirmir. İndicə baş verəcək savaşda həyat qələbə çalmağın yolunu öyrənəcəm: bunun üçün o, mənim əllərimi məcbur etməlidir ki, sandığın qapağını açsın. Görək də, kim-kimi yenəcəm? Burada naftalin iyindən dayanmaq olmur. Həyat qələbə çalsa, sandıqdakı şeylərin üstünə maxorka səpəcəyəm... Budur, başlandı: artıq nəfəs ala bilmirəm. İşim bitib, bu, aydındır! Artıq xilas yolu yoxdur! Daha ali mətləblər barədə düşüncə bilmirəm! Mən boğuluram!..

Oy! Bu, nədir belə? İndicə nəşə baş verdi, ancaq başa düşürəm nə? Mən nəşə gördüm, ya da eşitdim...

Oy! Yenə nəşə oldu? İlahi! Nəfəs ala bilmirəm. Deyəsən, ölüürəm...

Bu, nədir? Mən niyə oxuyuram? Deyəsən, boynum ağrıyır... Bəs sandıq hanı? Sandığın içindəyəmsə, otağımdakı əşyaları necə görürəm? Deyəsən, döşəmədə uzanmışam axı? Bəs sandıq hanı?

Nazikboyunlu adam döşəmədən qalxıb ətrafına boylanıb. Sandıq heç yerdə gözü dəymirdi. Sandıqdan çıxardığı şeylər çarpayının və stulların üstündə atılıb qalmışdı, sandığın özü isə yox idi.

Nazikboyunlu adam dedi:

- Belə çıxır ki, həyat ölümə mənim bilmədiyim bir üsulla qalib gəlir.

Petrakovun başına gələn əhvalat

Bir dəfə Petrakov uzanıb yatmaq istədi. Ancaq çarpayına düz uzanmadığından, tappılıyla döşəməyə dəydi və xeyli beləcə uzanılı qaldı.

Nəhayət, Petrakov var gücünü toplayıb, dizi üstə qalxdı. Ancaq o qədər heysiz idi ki, yenidən üzüstə yıxıldı...

Petrakov hardasa beş saat uzandığı yerdən qalxa bilmədi. Əvvəlcə elə-belə uzanmışdı, sonra gözüne yuxu getdi.

Yatıb dincələndən sonra Petrakov özünə gəldi. İndi özünü sapsağlam hiss edirdi. O, ayağa qalxıb, bir qədər otaqda var-gəl eləyəndən sonra ehtiyatla çarpayına uzandı. Fikirləşdi ki: "İndi yataram". Amma artıq yuxusu gəlmirdi. Yatdığına o üz-bu üz çevrilən Petrakov nə illah elədi, yata bilmədi.

Vəssalam.

Tərcümə edən: Etimad BAŞKEÇİD

Tanınmış tərcüməşünas və türkoloq, filologiya elmləri doktoru, professor Əsgər Rəsulov Azərbaycan tərcüməşünaslığı ilə bağlı bir sıra ciddi əsərlərin müəllifidir. Tədqiqatçının yenicə çapdan çıxmış "Tərcümə nəzəriyyəsi və təcrübəsi" monoqrafiyası da bu yönündə atılmış daha bir sanballı addımdır. Monoqrafiya bütün tərcüməçilər, xüsusilə Türkiyə türkcəsindən Azərbaycan dilinə tərcümə ilə məşğul olanlar üçün dəyərli vəsaitdir. Bunu nəzərə alaraq tədqiqat işindən müəyyən hissələri qəzetimizin oxucularına təqdim edirik.

XIX əsrin 80-ci illərinin sonu – 90-cı illərinin əvvəllərində birbaşa rus dilindən türkcəyə tərcümələrlə də qarşılaşırıq. Belə ki, 10-a yaxın dil bilən ilk rus qadın şərqşünaslarından Olqa Serqeyevna Lebedeva (Türkiyədə daha çox Gülnar xanım adı ilə tanınan bu tatar əsilli qadın 1854-cü ildə Kazanda doğulub, ilk dəfə onunla şəxsən tanış olan yazıçı-naşir Əhməd Məhdəd tərəfindən türk elmi-ədəbi ictimaiyyətinə təqdim edilib, müəyyən fasilələrlə İstanbulda yaşayıb) Puşkin, Lermontov və Tolstoyun əsərlərini türk dilində nəşr etdirmiş, onun orijinaldan etdiyi səriştəli tərcümələri geniş əks-səda yaratmışdı.

XIX əsrin 90-cı illərində tərcümə tənqidi sahəsində də ilk ciddi mətbu əsərlər meydana çıxmağa başlamışdı. Xüsusən görkəmli türkşünas İsmayıl Qaspiralının dövrün tərcümə ədəbiyyatı ilə bağlı tənqidin qarşısında duran vəzifələrə dair bir sıra məqalələri, Qərb dillərindən edilən tərcümələrin obyektiv təhlilləri ziyalılar, Türkiyənin məşhur yazıçı və tərcüməçiləri arasında geniş rezonans yaratdı. Onun tərcümə ədəbiyyatının milli ədəbiyyata müsbət və mənfə təsirlərinə dair elmi şəkildə əsaslandırılmış ədəbi-tənqidi görüşləri böyük müzakirələrə səbəb oldu...

...Dünya tərcüməşünaslığı elminin bünövrəsi XVI əsrdə qoyulub. Bu sahədə ilk əsər Bibliyanı alman dilinə tərcümə etmiş ilahiyatçı və siyasətçi Martin Lüterin 1540-cı ildə nəşr etdirdiyi "Tərcümə sənəti haqqında" traktatı sayılır. Müasir mənada tərcüməşünaslığın filoloji elm sahəsi kimi təşəkkülü Avropada XVIII-XIX əsrlərdə Albrect fon Eyb, Şteyn Xevel, Vilhelm fon Humbolt, İoxim Düble, Etyen Dole və s. kimi mütəxəssislərin sayəsində baş tutub və XX əsrin II yarısında (A.Fyodrov, Teodor Sevorı, Ceyms Holms, Meri Snell-Hombi, Gideon Touri, İtamar Even-Zohar və b.) tam şəkildə formalaşmış.

Tərcümə işinə sənət kimi qiymət verənlər də, peşə kimi baxanlar da olub. 1952-ci ildə məşhur ingilis tərcüməşünası Teodor Sevorı özünün "Tərcümə sənəti" adlı tədqiqat əsərində tərcümə işinə müxtəlif müəlliflərin irəli sürdüyü başlıca tələbləri ümumiləşdirərək son dərəcə maraqlı və bəzən biri-birinin tamamilə ziddinə olan fikirlərlə qarşılaşmış:

"Tərcümə əslinin kəlmələrini verməlidir; Tərcümə əslinin fikirlərini verməlidir; Tərcümə oxunarkən orijinal əsər hissini verməlidir; Tərcümə oxunarkən tərcümə olduğu bəlli olmalıdır; Tərcümə əslinin üslubunu əks etdirməlidir; Tərcümə mütərcimin üslubunu əks etdirməlidir; Tərcümə əslinin yazıldığı dövrün əsəri kimi oxunmalıdır; Tərcümə mütərcimin yaşadığı dövrün əsəri kimi oxunmalıdır; Tərcümədə əlavələr və atılmalar ola bilər; Tərcümədə mətnin orijinalına hər hansı bir əlavə etmək və mətndən nəyisə çıxarıb atmaq olmaz; Nəzm əsərinin tərcüməsi nəzrlə olmalıdır; Nəzm əsərinin tərcüməsi nəzmlə edilməlidir".

Tərcümə nəzəriyyəçisinin fikrincə, mütərcim tərcümə işinə başlarkən ilk növbədə üç suala cavab tapmalıdır: "Müəllif nə deyir? Hansı mənanı nəzərdə tutur? Bunu necə ifadə edirik?". Bu təhlil üsulu dar və geniş kontekst içindəki tək bir leksik vahidə, cümləyə, abzasə şamil edilə biləcəyi kimi, bütöv bir mətnə (əsərə) də şamil edilə bilər.

Əlbəttə, tərcümə sənətinə dair düşüncələrin sayını xeyli artırmaq olar. Tanınmış tərcümə nəzəriyyəçilərinin fikir və mülahizələrini sitatlar gətirməklə xatırlatmaq, geniş təhlil etmək də olar, lakin buna ehtiyac yoxdur. Qəti və dəqiq olan ümumi elmi qənaət budur ki, tərcümə işi son dərəcə çətin, ciddi, nəcib, vacib, əvəzlənməz və xeyirxah bir işdir. Mütərcim texniki işçi-məmur deyil, yaradıcı insandır. Bütün peşəkar mütərcimlər, xüsusilə də ədəbi-bədii tərcümə ilə məşğul olan tərcüməçilər sənətkardırlar. Əlbəttə, buradakı "yaradıcı" ifadəsi ilə orijinalı yenidən yaratmaqda ustalıq nəzərdə tutulur. Başqa sözlə, orijinalın müəllifindən fərqli olaraq, mütərcimin əlində başqa bir dildə də olsa, hazır bədii formaya bürünmüş ideya-məzmun var. Boş yerə, mütərcimi səhnə ustasına, aktyora oxşatmırlar. Tərcüməçi də aktyor kimi, əsəri yenidən yaradır, ona can verir, yeni həyat qazandırır, müəllifin ideyasını tərcümə dilinin imkan və vasitələri ilə öz yaradıcı ustalığı və tərcüməçilik məharəti nisbətində canlandırır.

Doğrudur, tərcüməçilik bir az "nankor" sənətdir. Əsrlər boyu tərcüməçiyə hər iki tərəf (orijinal dilin və qəbul edən dilin daşıyıcıları) şübhəylə yanaşmış, "o biri tərəfə" işləyə biləcəyi ehtimalı ilə çox etibar etməmiş, hətta daha əski çağlarda başqa ölkələrdən məlumat gətirən (toplayan) casus gözüylə baxmışlar. Tərcümə xeyli zəhmət tələb edən və vaxt aparan iş olduğuna görə yaradıcı insanı öz orijinal əsərlərini (elmi, bədii, publisistik) yazmaqdan müəyyən müddət (hətta bəzən uzun illər) uzaqlaşdırır. Digər tərəfdən, əsər müəllifi həmişə ön planda olduğundan, mütərcim "kölgədə" qalır. Məsələn, doğma dilimizə Türkiyə türkcəsindən çevrilmiş "İncə Məmməd", "Çalıqşu", "Dodaqdan qəlbə", "Damğa", "Xəz paltolu Madonna", "Kərbəla", "Taxtalıköydən məktublar", "Futbol kralı", "Yad qızı", "Fosforlu Cevriyə", "Ankara məhbusu", "Mənin adım Qırmızı", "Yaşamaq gözəl şeydir, qardaşım", "Eşq", "Şah və Sultan", "Atəşdən köynək" əsərlərinin mütərcimlərini soruşsalar, neçəmiz doğru cavab verə bilərik?

Tərcüməçi əsərini tərcümə etdiyi müəllifə görə həmişə arxa plandadır. Bunun belə olması tərcümə işinin təbiətindən, tərcümə sənətinin mahiyyətindən irəli gəlir. Müəllif müstəqil düşünən, sərbəst və yaradıcı şəkildə hərəkət edə bilən, fərdi yazı üslubu olan, tərcüməçi isə "qeyri-müstəqil", müəllifdən (yazıcının dünyagörüşündən, mənsub olduğu ədəbi cərəyandan və s.) və onun əsərindən (dilindən, təhkiyəsindən, üslubundan) "asılı" vəziyyətdədir. Bu iki sənətkarın dilə, onun leksik-semantik qatına münasibətdə də mühüm fərqləri var. Belə ki, müəllif bir düşüncəni ifadə etmək üçün kəlmə axtarırsa, bu fikri ifadə üçün öz ana dilində olan onlarla sözdən birini və uyğun olanını çətinlik çəkmədən sərbəst şəkildə seçib işlədir. Mütərcim isə tərcümə dilində bu kəlməyə ən dolğun və adekvat cavab verə biləcək sözü axtarıb tapmaq məcburiyyətindədir. Mütərcim müəllifin şifahi nitqində və ya yazısında buraxılan ən kobud səhvi belə düzəltmə səlahiyyətində deyil. Bəyənmədiyi, hətta mənsub olduğu xalqın mentalitetinə tərs gələn düşüncələri belə tərcümə materialından çıxarda, dəyişdirə, ona hər hansı bir əlavə edə bilməz. Çünki onun vəzifəsi, peşə borcu söyləməni və yazılanı olduğu kimi çevirməkdir.

Tərcümə sənəti və tərcüməşünaslıq tarixi

(Üçüncü yazı)

Tərcümə sənətində ən çox mübahisə doğuran məsələlərdən biri bu və ya digər sözün, cümlənin, mətnin bir dildən başqa bir dilə, ümumiyyətlə, tərcümə edilə biləcəyi məsələsidir. Biz bu fikirdəyik ki, tərcümə edilə bilməyəcək mətn yoxdur. Çünki orijinal mətnin özü də bir növ tərcümədir, müəllifinin bu və ya digər fikri, hissi, duyğunu dil – nitqə və yazıya "transformasiya" etməsidir, yenidən qurması, yaratmasıdır. Ola bilməz ki, bir dildə ifadə olunan hissə, duyğu, düşüncə başqa bir dildə ifadə oluna bilməsin. Söhbət yalnız ifadə olunacaq mətnin ən uyğun formasının, əslinə adekvat olanının tapılmasından, ilkin yaradılanın oxşarının, taydaşının yenidən yaradılmasından gedə bilər.

Televiziya rəsmi danışıqlarla əlaqədar verilən görüntü xəbərlər, mötəbər beynəlxalq məclislərdəki toplantılar haqqında informativ süljetlər zamanı gözləriniz tərcüməçini boşuna axtarmasın. O, görüntüdə "yoxdur". Sanki bütün rəsmi danışıqların tələfləri bir-biri ilə tərcüməçi olmadan danışmaq, anlaşmaq, sazişlər, müqavilələr, protokollar, kontraktlar onları ha-

zırlanıb imzalanmışdır. Hələ ki, bədii tərcüməyə görə Nobel mükafatını alan sənətkar da rast gəlməmişik.

Digər tərəfdən, müəllif də (söhbət şifahi tərcümədən gedərsə), natiq və onu dinləyən də mütərcimdən, müəyyən mənada, asılıdır. Onun əsərinin (nitqinin) ideya məzmunu, nəyi necə dediyi oxucuya (dinləyəne) yalnız mütərcimin ustalıq və peşəkarlığının imkan verdiyi ölçülər dərəcəsinə çatdırılır.

Bəzən eyni bir əsərin bir neçə dəfə çevrildiyinin şahidi oluruq. Məsələn, tanınmış rus şairi K.Simonovun "Gözlə məni" şeirini dilimizə bir neçə dəyərli sənətkarımız tərcümə edib (Ə.Kürçaylı, S.Məmmədşad, Anar, İ.Smayılzadə, A.Vəfalı, X.Rza). Eyni bir əsərin müxtəlif vaxtlarda və müxtəlif mütərcimlər tərəfindən eyni bir dilə çevrilməsinin səbəblərindən biri budur ki, mütərcim tərcümənin hansısa cəhətləri ilə razılıq (dili, estetik-bədii nüansları, üslubu, məna təhrifləri və s.), əsəri yenidən çevirmək ehtiyacı hiss edir.

Mütərcim şifahi tərcümələr zamanı, xüsusilə bu sənətin çətinlik baxımından zirvəsi sayılan sinxron tərcümələrdə söz və ifadə seçimi baxımından sürətli qərar verməyi (çünki dinləyən tərəf gözləmir, bir an öncə informatorun (orijinal tərəfin) informasiyasını eşitmək istəyir) bacarmalı, "yaradıcı" fantaziya hazır olmalıdır. Bu, elə bir prosesdir ki, burada nəzəri bilik və hazırlıqla yanaşı, ustalıq və məharət tələb olunur, bu isə ancaq uzun illərin təcrübəsiylə qazanılır.

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətlər göstərmiş Əhməd Ağaoğlunun (1869-1939) türkcülük hərəkətində, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımladığı bir sıra görkəmli şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər özlərinin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Atamın dostu bir qədər fikirləşdikdən sonra "Yaxşı, mən bu işi həll edərəm" – deyə vəd vermişdi.

Bir müddət sonra ev sahibinin rəftarı, xasiyyəti tamamilə dəyişdi. Bizimlə olduqca nəzakətli davranırdı. Hətta arada sırada evə gəlib ixtilafçıların¹ əleyhinə danışımağa başlamışdı. Yalnız sonralar öyrəndik ki, yaman adam kimi ad çıxaran bu vəkil ev sahibimizə bərk hədə-qorxu gəlibmiş, "Anadolu necə olsa, sonda zəfər qazanacaq, ingilislər gedəcək, o zaman evini başına uçuracağam" – deyibmiş. Ardından isə əlavə edibmiş: "Amma bu sözlərimi bir kimsəyə söyləmə! Yoxsa sənin Anadolu tərəfdarı olduğunu polisə xəbər verərəm".

Adamlar var ki, qüsurları, günahları yaxşılıqlarından, savablarından qat-qat çoxdur. Fəqət bəzən bu savablar arasında elə birisi olur ki, bütün o qüsurları yada salınmayacaq xatirəyə çevirir. Adam çoxlu günahları qarşısındakı bir böyük savabı ilə həyatdakı dəyişməz yerini qazınır. Bəlkə atamın bu dostunun da qüsurları savablarından çox idi. Amma savablarının miqyası daha böyükdü. Hələ bir savabı, mənə, bütün qüsurlarımı kökünü qədər silib-süpürmüş sayıla bilər. Mütərikənin qaranlıq dövründə erməni təhciri (köçürülməsi - V.Q.) bəhanəsinin türk hakimiyyəti təmsilçilərini edam kürsülərinə götürdüyü günlərdə "Perepalas" otelində Azəri türklərinin tanınmış şəxslərindən Behbud xan Cavanşiri² Qafqazdakı erməni-türk mübarizəsinin təşkilatçılarından biri sayaraq öldürən erməni Torlakyanın davasında Cavanşir ailəsinin vəkilisi oldu. Yalnız öldürülənin deyil, bütün türk millətinin haqqını, şəhid edilmiş bütün türk insanların hüququnu müdafiə etmək üçün saysız-hesabsız təhlükələrə, hədələrə baxmayıb ingilis hərbi məhkəməsinin qarşısına çıxmaqdan çəkinmədi.

Atamın dostları

Osmanlı Məbusan Məclisində (Parlament - V.Q.) üzv olan erməni hüquqşünaslarının Osmanlı dövlətinə və türk millətinə qarşı irəli sürdükleri ittihamları əsla qorxu hissi keçirmədən rədd etdi. Yalnız bu hərbi məhkəmə önündə deyil, tarix qarşısında qanlı qarşıdurmanın əsl səbəbkarlarının kim olduqlarını uca səslə hayqırdı. Torlakyan davasının stenoqrafik yazıları onun səsi, fəryadları ilə doludur. Prokuror kürsüsündə oturan, işğal qüvvələrinin ən nüfuzlu, həm də türklərə qarşı ən zalım, qəddar münasibəti ilə seçilən komandanlarından biri, gənc və yaraşıqlı ingilis leytenantı onun səsindeki həqiqət notlarını sezdi. Həmin ingilis zabiti vəkillərin qatildən soruşduqları suallarla, nəhayət, hazırladığı iddianamə ilə erməni-türk davasının həqiqi müqəsisirlərinin kim olduqlarına işarə etmək cəsarətini göstərdi. Doğrudur, sonda bu cəsarəti ona İstanbuldan uzaqlaşdırılması bahasına başa gəldi. Amma həqiqəti söylədi. Dəli elan olunan Torlakyan isə sərbəst buraxıldı. Qatil indi də həyatdadır³, yaşayır – bilmirəm. Atamın dostu olan qaribə vəkil və yaman adam bu məhkəmə sayəsində həyatda qazandığı ən böyük şərfə, şöhrətə yetişdi. Onun heç zaman inkar edilməyəcək qazancı da budur.

Topçu minbaşılığından bəhriyyə vəkilliyinə

Sakarya müharibəsində⁴ az öncə İstanbuldan Ankaraya, o vaxtlar Mətbuat və İstihbarat Ümum Müdiri olan atamın yanına gedirdik. Bizə Keçiörendə kiçik bir bağ evi tutmuşdu. Bir səhər çağı qarının önündə kiminsə yoğun səslə "Ağabəy! Ağabəy" – deyə qışqırdığını eşitdim. Pəncərədən baxdım. Aşağıda açıq sarsaçlı, şişməngövdəli bir nəfərin dayandığını gördüm. "Sən Əhməd bəyin oğlusan?" – deyə soruşdu. "Bəli" – dedim. "Atana xəbər elə, tez gəlsin". Atam aşağı endi, birlikdə getdik. O axşam atam evə çox gec döndü. Ertəsi gün səhər anamla söhbətlərimdən anladım ki, Türkiyə Böyük Millət Məclisində Mətbuat və İstihbarat Ümum Müdirliyi ilə bağlı çox ağır müzakirələr aparılıb.

Bu sarışın, açıq yaşıl gözlü adam o gündən ta gözlərini dünyaya qapadığı dəqiqəyə qədər yalnız atamın deyil, bütün ailəmin həyatına daxil oldu, qaynayıb-qarıxdı. Ondən qalan acılı, şirinli xatirələrimiz, ondən qalan ibrət dərslərimiz var! Bir insanın iradəsinin tam ziddinə və iradəsindən asılı olmayan qüvvələrin təsiri altında bu qədər tərs istiqamətlərə sürüklənə biləcəyini, təzadlarla dolu bir həyatın dalğalarına bu qədər çarpıla biləcəyini göstərən misallar, örnəklər çox azdır.

İttihad və Tərəqqinin hələ gizli cəmiyyət kimi fəaliyyət göstərdiyi dövrlərdə topçu minbaşısı⁵ rütbəsində oynadığı fədailik rolunu partiyanın iqtidara gəldiyi illərdə məsul katib kimi davam etdirdi. Həyatının bu mərhələsində yaxın dostluq telləri ilə bağlı olduğu insanların bir qismi onun üçün sözün həqiqi mənasında daimi fəlakət səbəbinə çevrildilər. Belələrindən Yaqub Cəmil⁶ Birinci Dünya Hərbi illərində özü ilə birlikdə onu da ölümə sürükləyirdi. Bir başqası – yaraşıqlı, ötkəmliyi ilə məşhur olan çərkəz dostu⁷ isə onun mənəvi ölümünün, bəlkə də əsl səbəbkarı idi!

və İstihbarat Ümum Müdiri olan atam üç ulduz işarəsi ilə yazıb çap etdirirdi. Böyük Millət Məclisində həmin yazılar İkinci qrupa¹⁰ daxil olan mühafizəkar və müxalif millət vəkilləri tərəfindən tez-tez müzakirə mövzusunə çevrilir, atama qarşı hücumlara rəvac verirdi. Bütün bu mücadilələr zamanı topçu minbaşısı çox böyük coşqu ilə yazı müəllifinin müdafiəsinə qalxırdı.

Hər bəzərlə başa çatdı. Qazi Mustafa Kamal Paşa indi də türk millətinin mədəniyyət mücadilələrinə başladığını elan etdi. Qazi bu yeni mübarizədə zəfərin yalnız hüriyyətlə, azad fikir, azad vicdan, azad təşəbbüs prinsipləri ilə qazanılacağına inanmışdı. İstiqlal Mücadiləsində qələbəyə xalqın özünü idarə etməsi və Milli Hakimiyyət bünövrəsində qovuşmaq mümkün olmuşdusa, mədəniyyət mücadiləsi hər şeydən öncə vətəndaş azadlıqları əsasında əldə ediləcəkdi. Qazi bu iman ilə məmləkətin bütün aydınlarını yanına çağırırdı. Hətta İttihad və Tərəqqinin həyatda və meydana olan mənsublarını, keçmiş rəhbərlərini də yaddan çıxarmadı!

¹ 1919-cu ildə İstanbullu işğal edən ingilis və fransız hərbi qüvvələri nəzərdə tutulur.

² Behbud xan Cavanşir (1877-1921) – mühəndis, iş adamı, ictimai xadim və xeyriyyəçi, Azərbaycan Cümhuriyyətinin daxili işlər naziri (1918-1919).

³ Məhkəmənin hökmü ilə anlaşıqz elan olunaraq bəraət alan qatil Misak Torlakyan İstanbul erməni icması tərəfindən əvvəlcə Yunanıstana, sonra isə ABŞ-a qaçırılmış, 1968-ci ildə Kaliforniya ştatında, 79 yaşında vəfat etmişdi.

⁴ Sakarya meydan müharibəsi də adlanır və Qurtuluş Savaşı dövrü qəti sayılır. 1921-ci il avqustun 23-dən sentyabrın 13-nə qədər davam edən şiddətli savaşa Ankara üzərinə hücumu keçən yunan ordularının tam məğlubiyəti ilə başa çatmışdı.

⁵ Osmanlı ordusunda mayor rütbəsinə orabər tutulan hərbi rütbə.

⁶ Yaqub Cəmil (1883-1916) – Şimali Qafqaz əsilli türk zabiti. İttihad və Tərəqqinin fədailərindən biri olmuş, sonralar hərəkətə xəyanətinə görə güllələnmişdi.

⁷ Türk ordusunun çərkəz əsilli zabiti Xəlil Karsıalan (1883-1925) nəzərdə tutulur.

⁸ Damad Fərid Paşa (1853-1923) – Osmanlı dövlət xadimi, 1919-1920-ci illərdə sədrəzəm.

⁹ Təcəddüdpərvərlər - İkinci və Üçüncü Türkiyə Böyük Millət Məclisində yenilik və islahat tərəfdarı olan millət vəkillərinə verilmiş ümumiləşdirici ad.

¹⁰ İkinci qrup – Birinci Türkiyə Böyük Millət Məclisində Mustafa Kamal Paşaya müxalif mövqedə dayanana millət vəkilləri. Fəaliyyətləri 1922-1923-cü illəri əhatə etmişdi.

Davamı gələn sayımızda

Tərcümə edən:
Vilayət QULİYEV, professor

XVIII əsrin birinci yarısı – Səfəvilər sülaləsinin son dövrü və Nadir Şah Əfşar imperiyasının mövcud olduğu qısa müddət Azərbaycan tarixinin ən gərgin və maraqlı dövrlərindən biridir. Bu da təsadüfi deyil ki, həmin dövrdə yazılı və şifahi ədəbiyyat, xəttatlıq, miniatür sənəti inkişaf edib, baş verən hadisələri əks etdirən salnamələr qələmə alınıb. Nadir Şahın münşisi Mirzə Mehdi xan Astrabadi məhz həmin dövrün ən etibarlı salnaməçisi sayılır. Onun mətbuatda tam şəkildə ilk dəfə işıq üzə görəcək tarixi sənədlər toplusundan ibarət “İnşa” əsərini qəzetimizin oxucularına təqdim edirik.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Səltənətə başlamaq öncəsi Nadir şahın Xarəzm valisinə yazdığı məktub

O lazimüt-təzim¹ şərəfətli səhifə və vacibüt-təkrim² xoş yazı bütün səmanın əlahəzrəti, cah-calal ilə təmtəraq taxtının sultanı, igidlik ilə qoçaqlıq bürcü, əsilli-nəcəbətli şəhriyar, qaanlıq ilə uzaqgörənlik meydanının Nərimanı, Çingiz xan ailəsinin şanlı sülaləsinin qaymağı, ali məkanlı xaqan, Əfrasiyab nişanlı uca məqamli şahın yüksək rütbəli bəndələrinə məxsus mətanətin gizləndiyi və cəlalətin məskunlaşdığı yerdən göndərilib bizim tərəfimizdən qəbul olunmuşdur və xan sarayından bir möhtəşəm şəxsin vasitəsilə ədəb və biliyin rəmzi olan bir iş “məna tərəf kəramətli bir kitab (yazı) atblar”³ ifadəsinin qüvvəsilə baş verdi.

O zaman ki, qəza işlərinin hökmdarı və geniş fəzalı aləmin həqiqi padşahı “göylərin və yerin açarları Onundur. Kimə istəsə, öz mərhəmətini bağışlayar”⁴ ifadəsilə bərəkətin açarlarını və sultanlıq məmləkətinin yüyənini bu sübhani saraya ehtiyacı olanın əlinə vermişdir, onun məramına müvafiq olaraq qoşun yeridib düşməni qırmaq üçün Yaradanın mərhəmətilə hazırlıq işləri görülmüş və “istədiyini kimsəyə mülk verərsən”⁵ fəhvası ilə fərmanvermə və hökmlərlik mərtəbələri bu xeyrixaha müyəssər olmuşdur. O, əfqan və rum işğalı və fərmanı altında qalmış İsfahan, İraq, Fars və Azərbaycan kimi bütün İran diyarlarını Yaradanın hövlü və qüvvəsi ilə fəth etmiş və “Allah istədiyinə yardım edər”⁶ kəramətli ifadənin tələbi ilə xeyirsiz və sonsuz düşmənlər üzərində qələbə çalıb müzəffər olmuş, təntənəli şadlıq və xoşbəxtlik şənliklərini keçirmişdir. Vərəsəlik yolu ilə keçən səltənətin zəfər taleli taxtı millətlər sultanlarının ağası, ən xoşbəxt hökmdarın cülusu⁷ ilə zinətlənmiş, bədxahların gözləri bu gündən-günə möhkəmlənən dövlətin dünyanı işıqlandıran parıltısı ilə aydın və nurlu olmuş və ən uca hökmdar da ədalətli haqqını vermək qaydasına riayət edərək bu səmimi sədaqətin əvəzinə Xorasanın bütün fəth olunmuş məmləkətlərini mərhum və məğfur Sultan Hüseyin Mirzə Bayqaranın buyruğu ilə şanlı şahların xəzinəsi olmuş darüləman⁸ Kirmana, Yəzdə və Mazandarana qatib xütbə və sikkə ilə bu sübhani qayğılara möhtac olana təslim etmiş və qalan İran məmləkətlərini müqəddəs sultanlıq zatına məxsus buyurmuşdur. Ürəyin xəlvətsərəsində mətaf mələklərinin cənnət təvafı başlanan kimi, Azərbaycanın hüduqlarından ələmi ucaldıb bu bərəkətli diyara daxil olduq ki, həm bu arşə qədər yüksəlmiş sarayın torpağının köhlül-cəvahirinin⁹ vasitəsilə

Mirzə Mehdi xan Astrabadi və onun “İnşa” əsəri

murad gözlərimizin nuru artsin və həm o həzrətin pak ruhunun köməyi ilə Herat və Qəndəharın üsyançılarına cəzalarını vermək üçün döyüş bayrağı qalxsın. Işıq saçan günəşin rəyi ilə aydın və zahir olacaqdır ki, iki tərəf ölkənin əhalisi ədalətli Səfəviyyə sultanları ilə uca Əliyev sülaləsi arasında qalın qapıların salınmasına, gizzli nifrətin yaranmasına, məhəbbət ilə dostluğun üzərinə kölgənin uzanmasına və Tanrının vergisi olan bu iki dövlətə məxsus bərəkətin batmasına səbəb olmuş fitnələr qoşunlarının zülmündən və əzabverici ordunun təcavüzündən özünü qorumuş və hifz etmişdir və bu bir neçə il ərzində dövlətin dayaqlarına açıq surətdə ağır zərbələrin endirilməsi səltənətin naşı valilərinin səhlənkarlığı ucbatından baş vermiş və bu imtahanın “Allah xalqın bir şeyini özləri dəyişdirmək istəməyənədək dəyişdirməz”¹⁰ kəramətli ifadəyə müvafiq olaraq bu dövlətin məmurlarının

fəsad törədən və batil işlərdən başqa bir səbəbi olmamışdır. “Öz nəfsini dəyişdirmək və zülmə əsaslanan nemətdən çəkinmək ən vacib şeydir və zülm haqqı Allah məxsusdur” və uca Səfəviyyə dövlətində bu çevrilişin zühuru günəşin tutulması mənzilində idi ki, ələmi işıqlandıran xürşid göy-də gəzintiyyə çıxmaq üçün bəzi

məmurları tərəfindən nəzərə alın-sın və zəka Ütaridinin cah-calal pusqusundakı katiblərin təsvir edən qələmləri miskin və dinməz səhifələrdə əzəmətli sələflərin şivəsilə sülh, salamatlıq və sabitlik məzmununda və xidmət ilə məhəbbət adətlərinə müvafiq qayda-da hazırlığın görülməsi haqqında buyursunlar.

şah-şöhrətli Osmanlı nəslinin yanan məşəli, dünyanın sahibi taleyinin ələmi isindirən alov-u, cəlalət ilə səltənət ölkəsinin ədalətli hakimi, izzət ilə iqbal diyarının fərmanverəni, əmin-amanlıq şəhərinin möhkəm hasarı, zəminlə zamanın sakitlik ilə əsayişinin mayası, xürrəm ilə vüqar iqliminin şəhriyarı, döyüş meydanının şahsüvarı, dağ kimi möhtəşəm və ürəyi dəniz kimi geniş olan padşah, ulduzlar miqdarında mülklərin yiyəsi, cahan sultanlarının ən əzəmətli, dövrən xaqanlarının ən böyüyü, islam ilə müsəlmanların yardımçısı, kafirlər ilə müşriklərin qənimi, xilafətdə Allahın kölgəsi olan islampənah padşah, qurunun qaanı və dənizlərin xaqanı, ikinci İsgəndər Zülqərneyn, Hərəmeyni-şərifeynin xadimi, ən əzəmətli və ədalətli sultan və ən kəramətli xaqan, əl-Məlikül-mənnanın köməyindən bəhrələ-nən, əs-sultanül-qazi Mahmud xan bin əs-sultan Mustafa xanın (“Allah onun səltənətinin təməlini möhkəmləndirsin!”) humayun hüzurunun dərgahının hədiyyəsi və xoşbəxt xilafətmədar sarayının töhfəsidir. Səfəviyyə səltənətinin başlanğıcından iki yüz ildən artıq müddətdə abırsız sözlər ilə şayiələrin yayılması və tərəfə layiq olmayan kafir əməllərin görülməsi nəticəsində sünnət əhli ilə İrəvan əhli və camaatı arasında nifaq ilə düşmənçiliyin yer tutması şahlıq günəşi kimi işıqlı fikir sahibinə məlumdur. İlahi dərgaha möhtac olanın səltənət iddiasının İran əhalisi tərəfindən irəli sürdüyü Muğan düzündəki Böyük Qurultayda rəşidi xəlifələrin xilafətinin həqiqi olmasını o camaata bildirdilər və onlar da bunu can və qəlblə etiraf və qəbul etdilər və əvvəlki biddətlərindən dönərək o mənənin tələbində oldular ki, madam ki, Beytüllahül-haramın rüknlərindən hər birisi məzhəblərin imamlarından birisi ilə əlaqədardır, cəfəri həlif məzhəbi də o rüknlərin bir rüknü qismində onlara şərik və beşinci məzhəbdir, ta islamın birliyi və Rum ilə İrəvanın münasibətləri bütün müsəlmanlara və yer üzündə yaşayan insanlara zahir olsun. Həmin fikri izhar etməklə alicah cənablar Əbdülbaqi xan Zəngənə, Mirzə Əbulqasım Sədr və mollabaşı Molla Əli Əkbər bu mətləbə əncam vermək üçün səfirliyə məmur olunub feyz və nur ilə dolu saraya yola düşdülər.

Nadir şahın Rum padşahı Sultan Mahmud xana yazdığı məktub

“Uludur o Allah ki, hər şey Onun əlindədir və O, hər şeyə qadirdir”¹². Uca sənəların parıldayan ləlləri ki, möhtəşəm dəfinədən “sənə məhəbbət bağışladıq”¹³ ayəsinin köməyi ilə şənlik məclisində zühur edib işıqlanan mirvarid dənələrinə və baharın müşksaçan dürrələrinə dönür və gözəl duaların bərqvuran cəvahirləri ki, könül xəzinəsindən “Kinlərinin ürəklərindən silmişik”¹⁴ yazısının xəzinədarının vasitəsilə bəyaz tacı bəzəyən əklildə peyda olub rövnaqlı işıqları və nurları ilə ay çırağının gecə gövhərinə çevrilir, ittifaq və qarşılıqlı anlaşma ənənəsinin tələbi ilə Fəridun qüdrətli əlahəzrət, Süleyman şanlı, İsgəndər mərtəbəli hökmdar, padşahlıq tacının başucalığı, cahana ağalığı etməyin mənasını göstərən güzgü,

¹ Təzim edilməsi lazım olan

² Hörmət edilməsi vacib olan

³ Nəml. 29

⁴ Şura. 12

⁵ Ali-İmran. 26

⁶ Ali-İmran. 13

⁷ Cülus – taxta oturma

⁸ Darül-əman – aman evi, pənah götürülən yer

⁹ Köhlül-cəvahir – göz dərmanı, sürmə

¹⁰ Rə'd. 11

¹¹ Astanbusi – astananın öpülməsi

¹² Mələk. 1

¹³ Taha. 39

¹⁴ Hicr. 47

Cəmiyyətdə böyük rezonans doğuran bəzi cinayət hadisələri sonralar bir çox yazıçıların yaradıcılığında öz əksini tapır. Bütün dövrlərdə kriminal hadisələr əsasında yazılmış detektiv əsərlər oxucular arasında populyarlıq qazanıb. Aşağıda real cinayət hadisələrinə əsaslanan 10 məşhur əsərin siyahısını təqdim edirik.

1. Frensis Skott Fitsceraldın "Böyük Getsbi" romanı

Fitsceraldın bu romanı Şimali Dakotada fermer ailəsindən olan Ceyms, yaxud Cimmi Qets (Cey Getsbi) adlı oğlanın həyatından bəhs edir. Gözünü açandan məhrumiyyətlər içində böyümüş yoxsul Cey yetkinlik yaşına çatdıqdan sonra kasıblığın daşını ata bilir və az keçmir ki, Nyu-Yorkda – Long-Aylenddə ən varlı insanlardan birinə çevrilir. Cey çoxlu pulu olan qayğısız pleyboy, həm də mahir fırılacaqçıdır. Qara bazarda Getsbinin əsas partnyoru özü kimi qanunsuz yollarla pul qazanan Meyer Volfsxaymdır. Meyer Volfsxaym obrazı da real həyatdan götürülüb. Meyer Volfsxaym varlı qumarbaz, kazinosu, eləcə də bahalı cıdır atları olan Arnold Rotşteynin prototipidir. Rotşteyn axırda Manhettendə məşhur "Park Central" hotelində qumar masası arxasında öldürülüb. Mahiyyətinə görə, "Böyük Getsbi" romanı bədnam "Amerika arzusu" haqqında ibrətamiz hekayətdir. Məhz Rotşteynin həyatını təsvir etmək məqsədi daşıyan əsər, onun cinayətkar fəaliyyətinin çiçəklənən dövründə – qısa müddətdə varlandığı 1920-ci illərdə qələmə alınıb.

2. Teodor Drayzerin "Amerika faciəsi" romanı

"Böyük Qetsbi" əsərində olduğu kimi, Amerika naturalizminin əsas tərəfdarlarından olan Teodor Drayzerin "Amerika faciəsi" romanında da real cinayət hadisəsindən bəhs edilir. Hər iki əsər 1925-ci ildə nəşr olunub. Drayzerin əsas qəhrəmanı Klayd Qriffits qatı yevangelist valideynlərin yeganə oğludur. Böyük şəhərin cazibəsinə düşən Qriffits get-gedə alkoqollu içkilərə qurşanır, pozğun həyat tərzi sürməyə başlayır. Roberta Olden adlı qadına vurulması onun isə həyatını tamam məhv edir. Bir müddət Roberta ilə yaxın münasibətdə olan Klayd əvvəlcə həyatından çox məmnun görünür. Lakin çox keçmir ki, Roberta hamilə qalır. Məhz həmin dövrdə Klaydın gözü daha yüksək təbəqəyə mənsub bir qıza düşmüşdü. Robertadan və dünyaya gələcək uşağdan yaxa qurtarmaq üçün Klayd, Robertanı öldürmək qərarına gəlir. Lakin cinayətin üstü açılır, Klayd həbs olunur, məhkəmə qurulur və o edam edilir.

Drayzer bu iddialı romanı yazmadan əvvəl varlı bir fabrikantın qardaşı oğlu, 1906-cı ildə məşuqə-

Real cinayət hadisələri əsasında yazılmış 10 məşhur əsər

sini və onun 4 aylıq körpəsini qətlə yetirmiş Çester Jilyett haqqında məlumat toplayıb. Əsərin qəhrəmanı ilə Jilyettin həyatının oxşar cəhətləri belə deməyə əsas verir ki, Drayzer məhz 22 yaşlı Jilyettin həyat tarixçəsini qələmə alıb.

3. Reymond Çandlerin "Hündür pəncərə" romanı

Reymond Çandlerin 1942-ci ildə qələmə aldığı roman detektiv Filip Marlou, eləcə də hakimiyət və pul hərisliyi haqqında yazılmış ən məşhur əsərlərdəndir. İtməş nadir pul sikkəsini tapmaq üçün adam tutan Marlounun başı ailə dramına qarışır. Əvvəlcə gənc müğənni qız Linda Konkvest itir, sonra isə onun qətli ilə bağlı təhqiqat aparılır. Roman, əslində, Neda Doenin başına gələn hadisələrdən qaynaqlanır. Neda Doeni Kaliforniyanın ən zəngin neft sahibkarlarından biri olub.

4. Edqar Allan Ponun "Günahkar ürək" hekayəsi

Eqar Ponun ən qorxulu klassik əsərlərindən biri olan "Günahkar ürək" hekayəsi naməlum şəxsin eyni evdə yaşadığı qocanı qətlə yetirməsindən bəhs edir.

Onun qətl törətməsinə səbəb qocanın gözüne titə - göz qarasına ağ ləkə düşməsi olur. Məhz bu "pis göz" adamı özündən çıxarır. Qocanı öldürdükdən sonra o, meyiti hissələrə bölüb evin döşəməsinin altında gizlədir. Lakin tədricən o, dəli olur və tez-tez "döşəmənin altında qocanın ürək döyüntülərini eşidir"... Bu səsdən tamamilə ağılı itirən qatil axırda özünü polisə təslim edir.

"Günahkar ürək" əsərinin əsas mahiyyəti odur ki, burada kütləvi ədəbiyyatda olan kriminal psixologiyanın ən erkən və ən qabarıq təsvirləri var. Bəlkə də Edqar Po bu hekayəni 1830-cu ildə Massaçusets ştatının Salem şəhərini silkələyən qətl hadisəsindən təsirlənərək yazıb. Kapitan Cozef Uayt, Salemin ən dəbdəbəli mülklərindən birində yaşayırdı. Ömrünün sonuna qədər bu evi heç kim tanımamışdı. Kapitanın ölümündən sonra istintaq evdə heç nəyə əl vurulmadığını müəyyən etmişdi. Sonradan işin üstü açılmış və məlum olmuşdu ki, kapitan Uayt onun öz qardaşı nəvələri Uayt Cozef Knapp və Con öldürüblər ki, varidatını ələ keçirsinlər.

5. Edqar Allan Ponun "Mari Rojenin sirləri" hekayəsi

Ehtimal edilir ki, Edqar Po bütün məşhur qorxulu hekayələrini Şerlok Holmsun prototipi olan Oğüst Düpen haqqındakı detektiv əsərlərini yazdığı üsulla, yəni real kriminal hadisələrdən istifadə etməklə yazıb.

"Mari Rojenin sirləri" hekayəsində 1842-ci ildə Düpen və onun adsız dostu (doktor Vatsonun prototipi) olan gənc parisli qadının açılmayan qətlindən bəhs edilir. Hekayədə yazıçı, Meri Sesiliya Rocersin səx-küylü cinayət işi haqqında öz fikirlərini bölüşür. Qətlə yetirilmiş Meri Sesiliya Rocersin meyiti Nyu-Cersinin Hoboken şəhərindəki Sibilla m a ğ a r a s ında tapılmışdı.

7. Fyodor Dostoyevskinin "Cinayət və cəza" romanı

Fyodor Dostoyevskinin 1866-cı ildə yazdığı "Cinayət və cəza" romanı ədəbiyyatda əsl hadisəyə çevrildi. Oxucu, özünü adam öldürməyə "haqqı çatan" çox "gözəl" insan hesab edən Raskolnikovun yaşantılarına, fikirlərinə, düşüncələrinə dalır. Dostoyevski bu romanı yazanda adam öldürmək onun üçün "su içmək kimi asan" olan fransız şairi və cinayətkarı Lasenerdən "ilhamlanmış". Lasener öz cinayətlərinə haqq qazandıraraq deyirdi ki, o, cəmiyyətin qurbanıdır və adam öldürməklə sosial ədalətsizliklə mübarizə aparr.

8. Deşil Hammetin "Qan biçini" romanı

1929-cu ildə Deşil Hammetin romanı işıq üzü görəndə detektiv janrında romanları – daha çox şəxsi malikanələrdə baş verən ocaib cinayət hadisələrinin təsvirindən ibarət olan əsərləri ingilis yazıçıları yazırdı. Bu cinayət hadisələrini tanıyan xüsusi detektivlər araşdırırdı. Hammet isə detektiv janrında olan fantastik hadisələri bütün reallığı və amansızlığı ilə təsvir edirdi.

"Qan biçini" romanında hadisələr Personvill şəhərində baş verir. Şəhərdə tez-tez cinayət hadisələri baş verirdiyindən, bura, daha çox Poyzonvill kimi tanınır. Şəhərə detektiv agentliyinin əməkdaşı gəlir. O, araşdırma zamanı aşkara çıxarır ki, Personvill şəhərini, faktiki olaraq, cinayətkar dəstələr idarə edir. Romanın süjeti 1912-ci ildən 1920-ci ilə qədər Montana ştatında hamkarlar ittifaqının lideri olmuş Frenk Littlin verdiyi işgəncələrdən cana doymuş mədəcilərin real tətilinə əsaslanır.

9. Devis Qrabbın "Ovçunun gecəsi" romanı

1953-cü ildə Devis Qrabbın "Ovçunun gecəsi" romanı nəşr olunur, 1955-ci ildə isə eyniadlı film ekranlara çıxır. Romanda keçmiş cinayətkar Harri Pauellin öldürülməsindən bəhs edilir. O, özünü təmiz adam kimi qələmə verərək keçmiş oğru Ben Harperin arvadı Ville Harperlə tanış olur. Harperin oğurluqlarını ələ keçirmək üçün Pauell əvvəlcə Villeni, sonra isə onun uşaqlarını qətlə yetirir.

Romanda təsvir olunan hadisələr ABŞ-dakı Böyük Böhran fonunda baş verir. Harri Pauell obrazının prototipi isə 1930-cu illərdə Qərbi Virciniyada real silsilə qətlər törətmiş Harri Pauersdir.

10. Entoni Bercessin "Zavod portağalı" romanı

"Zavod portağalı", şübhəsiz ki, bu siyahıda ən kədərli kitabdır. Britaniya yazıçısı Entoni Bercessin romanı yeniyetmələr arasında zorakılığın artdığı İngiltərənin iç üzünü açır. Aleks ingilissən jargonları ilə danışan dəstənin başçısıdır. Aleks Lüdvig van Bethovenin musiqisinə və süddə qarışdırılmış narkotiklərə aludə olub. O, öz cinayətkar dəstəsilə gecələr "ova" çıxır. Bu zaman yeniyetmələr bir-birinə qənim kəsilir, hətta qətlər törədirlər. Bercess öz romanını İngiltərədə müharibədən sonrakı "teddi-boys" mədəniyyətinə əsaslanaraq yazıb.

Hazırladı: NARINGÜL

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər zövq almayacaq. Mütləq alacaqlar, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözümlə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik.

Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Ağrı nədir?

Siz nə vaxtsa istəmişiniz ki, heç vaxt ağrı hiss etməmişiniz? Təbii ki, hə. Amma əslində, biz taleyimizə şükürlər etməliyik ki, ağrı duya bilir. Ağrı bədənin qorunma mexanizmidir. Biz diş ağrısını hiss etməsəydik, onun müalicəsinin qeydinə vaxtında qala bilməzdik. İsti bir şeyə toxunanda ağrı duymasan, özünə ağır xəsarət yetirərsən.

Bəs siz bilirsiniz ki, adamın ağrını hiss etməməsinə səbəb olan xəstəlik də var? Belə insanlar özlərinə çox tez-tez xəsarət yetirirlər – yanır, yaralanırlar, çünki ağrı onları ehtiyatlı olmağa çağırır.

Çox maraqlıdır, amma elm ələmi ağrının yaranma mexanizmini hələ də tam aç bilməyib. Belə güman olunur ki, onun yaranmasına səbəb dərinin sərbəst sinir uclarının zədələnməsidir. Onlara çox zəif təsir heç bir zədəyə səbəb olmur. Başqa sözlə desək, bu sinir ucları nəse hiss edir, lakin ağrı yalnız güclü enerjinin təsirinə əmələ gəlir. Çox isti əşyalarda molekullar nəhəng sürətlə hərəkət edirlər və ona görə də onlara toxunarkən biz ağrı hiss edirik.

Orqanizmin özünün xüsusi ağrı reseptorları yoxdur, amma qıtcığı hiss edən xüsusi sinirləri var. Onlar onurğa beynindən baş beyinə gedir.

Qıtcıqlanarkən ağrı hissi yaranan dəri sahələrinə ağrı nöqtələri deyilir. Onlar bədəndə qeyri-bərabər paylanıb, bəzi yerlərdə isə, ümumiyyətlə, yoxdur. Lakin bədənin orta hesabla hər "o" hərfi boyda sahəsində bir ağrı nöqtəsi var. Beləliklə, insan dərisində 3 milyona yaxın belə nöqtə var ki, ağrı orada hiss olunur.

Ağrı cürbəcür olur – yanıqdan, kəsikdən, həşərat sancmasından və sairə. Ağrı əslində, təzyiqli, yüksək temperatur və başqa hissiyyatların kombinasiyasından yaranır.

Başgicəllənməsi hiss edərəkən nə baş verir?

Yer üzündə yaşayan hər bir məxluqun müvazinət hissi olmasıdır. Çünki ağırlıq qüvvəsinin təzyiqindən hər şey yerin cazibəsinə məruz qalır deyər, normal hərəkət etmək üçün insan mütləq öz müvazinətini saxlamalıdır.

İnsanın müvazinət hissini cavabdeh orqanlarını yarım dairəvi kanallar adlandırırırlar. Bu, qulağın içində yerləşən və yarım dairə şəklində uzanmış borucularlardır.

Niyə onlar üç dənə olur? Çünki fəzanın üç ölçüsü var. Bax, bu kanallar da elə üç istiqamətə yönəlib.

Bu boruların içində maye olur, onların bir tərəfində kürəkəkilli, ampula deyildən bir genişlik var. Bu ampulalarda həssas hüceyrələrdən ibarət, sinir lifləriylə bağlı sət tüküklər bitir.

Kanallardakı maye hərəkətə gələrkən tüküklər əyilir, bundan da beyinə və əzələlərə siqnallar gedir. Həmin boruların müxtəlif istiqamətlərə yönəlməsinə görə, istənilən səmtdə hərəkət tüküklərini buna reaksiya verməyə vadar edir. Məsələn, avtomobildə gedərəkən, iki kanaldakı tüküklər hərəkətsiz qalır, amma irəli hərəkət üçün cavabdeh olan tüküklər əyilir. Bunun səbəbi borudakı mayedir.

İndi gəlin təsəvvür edək ki, biz sürətlə fırlanırıq. Üfüqi yarım dairəvi kanaldakı maye həssas tükükləri geriyə əyəcək. Biz dayananda limfa öz ətalətiylə dairəvi hərəkətini davam etdirəcək. Bu, ona səbəb olacaq ki, indi də tüküklər əks istiqamətdə əyiləcək. Və həmin an bizə elə gələcək ki, guya dairəvi hərəkətimiz davam edir, baxmayaraq ki, yerimizdə dayanmışıq. Ya da bizə elə gələcək ki, bütün dünya başımıza fırlanır. Başqa sözlə desək, başgicəllənməsi hiss edəcəyik.

Hər suala

Baş ağrısı nədən yaranır?

Bu sualın cavabı belə ola bilər: nədən desən! Baş ağrısının yüz səbəbi ola bilər. Amma bu, xəstəlik deyil, onun əlamətidir. Orqanizmində, yəni bədənimizdə və əsəb sistemimizdə nəyinsə düz olmadığını biz bu yolla hiss edirik.

Təbii ki, biz baş ağrısının yaranma mexanizmi haqda müəyyən şeyləri bilir. Amma ağrının özü kəllənin müəyyən quruluşuna görə baş verir. Ağrıya səbəb beyin maddəsinin özü deyil, onun üstündəki müxtəlif vena və arteriyalarla zəngin qatdır. Onlar "ağrıyanda" baş ağrısı əmələ gəlir. Diş ağrısı, qulaq ağrısı, əzələ ağrısı beyin nahiyəsinə təsir edib baş ağrısı yarada bilər. Baş əzələlərinin sıxılması da eyni hallara səbəb olur.

Adamlar baş ağrısından şikayətləndə diqqət yetirərsəniz, görürsünüz ki, onların hər biri bu ağrının səbəbini cürbəcür izah edir. Beləliklə, kiminin başı acından, digərininki səhər içdiyi qəhvədən, üçüncüsünü kü günün axşam içdiyi şərabdan ağrıyır. Bəs bu halda nə baş verir? Baş arteriyaları sıxılıb-boşalır və bu da ağrıya səbəb olur. Belə ağrıya damar mənşəli baş ağrısı deyirlər.

Güclü sarsıntı nəticəsində, yaxud başı çox sürətlə çevirərəkən insan qəfil baş ağrısından şikayətlənə bilər. Amma bunda təəccüblü bir şey yoxdur. Əgər insan böyük emosional gərginlik hiss edərsə, bu, kürəyin, başın aşağı hissəsinin, boyunun sıxılmasına səbəb olur. Bəs nəticə? Nəticə isə baş ağrısıdır!

Miqren başın bütün qalan ağrılarından fərqlənən xüsusi növ baş ağrısıdır. Amma gördüyünüz kimi, baş ağrısının saysız-hesabsız səbəbləri ola bilər!

Soyuqdəymə nədir?

Yəqin çoxunuz xəstəsinə bu sözləri deyən doktor haqda lətifəni eşitmişiniz: "Sizin yalnız pnevmoniyanız, sağalda bilərəm". Soyuqdəymə insana əziyyət verən xəstəlik olmaqla yanaşı, həm də sirləri ən az açılmış azar-bezarlarıdır.

Amerikalıların 90 faizi bu xəstəliyə hər il məruz qalır, onların yarısından çoxu isə soyuqdəymədən ildə azı iki dəfə əziyyət çəkir. Yəqin siz soyuqdəymənin əlamətlərini istənilən həkimdən pis bilmirsiniz. Burnunuz axır, asqırarsınız, boğazınız qovuşur, yaxud ağrıyır, bəzən baş ağrınız olur... Sonra öskürək də başlanır, qızdırma da.

Böyüklərdə soyuqdəymə nadir hallarda ağır keçir. Amma uşaqlarda bu əlamətlər daha ciddi xəstəliklərin ilkin nişanələri ola bilər. Bu xəstəliklər sırasına difteriya, qızılca da daxildir. Bax elə ona görə də soyuqlamış uşaqlar mütləq həkim nəzarətində olmalıdırlar.

Soyuqdəymə bir gündən üç günədək inkişaf edir və onun üç mərhələsi olur. Birinci mərhələyə "quru soyuqdəymə" deyirlər – o, uzun sürmür. Burnunuz tutulur, boğazınız acıyır, gözləriniz sulanır. İkinci mərhələdə burnunuz axmağa başlayır. Və nəhayət, öskürək və qızdırma başlanır.

İndi isə bu xəstəliyin sirlərindən bəhs edək. Soyuqdəymə nədir və o, nədən yaranır? Biz onu yuxarı nəfəs yollarının kəskin iltihabı kimi təsvir edə bilərik. Lakin tibb elmi adi soyuqdəymənin yaranma səbəblərini bilmir!

Belə güman edilir ki, xəstəliyi müəyyən bir virus yaradır. Maraqlı olanı budur ki, həmin virus, sən demə, bizim boğazımızda həmişə var və bədənin müqavimət gücü aşağı düşsən kimi, o da hücumu keçir. Orda olan digər bakteriyalar da elədir. Beləliklə, soyuqdəymə virusu bizi zəiflədir, başqa viruslar isə xəstələndirir.

Soyuqdəymədən qorunmaq üçün ən yaxşı üsul bədənin müqavimət gücünü yüksək səviyyədə saxlamaqdır. Yəni yaxşı yemək, yaxşı dincəlmək, havaya uyğun geyinmək və artıq soyuqlamış insanlarla təmasdan qaçmaq.

Qızdırma niyə olur?

Özünü pis hiss edərkən həkim, yaxud ananızın etdiyi ilk şey nədir? Təbii ki, bədəninizin temperaturunu ölçmək, onun yüksək olub-olmadığını aydınlaşdırmaq.

Bizim bədənimiz sağlam olduqda temperaturu 37 dərəcəyə yaxın olur. Xəstəlik zamanı bu temperatur yüksəlir və biz ona "qızdırma" deyirik. Bütün xəstəliklər zamanı olmasa da, qızdırmaya tez-tez təsadüf edilir.

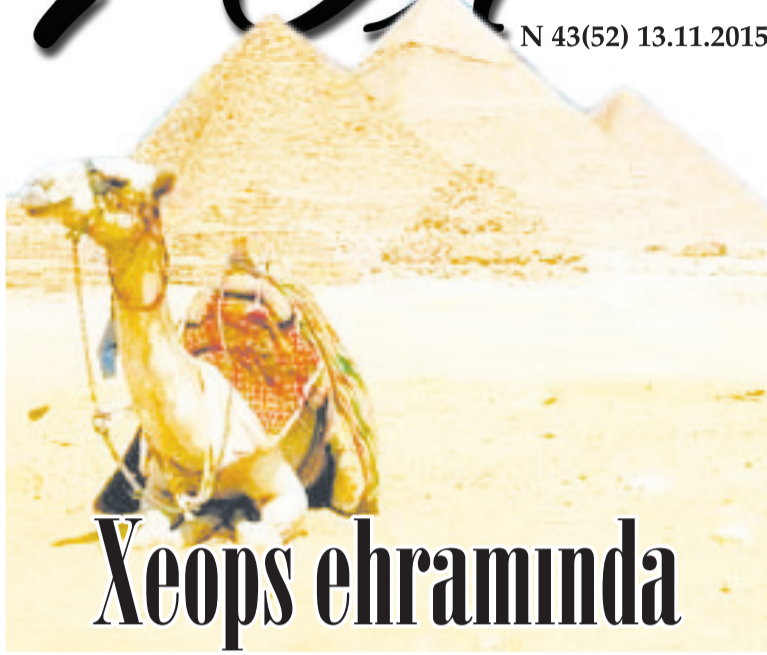
Həkim, yaxud tibb bacısı qızdırmanı adətən gündə iki dəfə ölçərək xüsusi vərəqədə qeyd edir ki, onun dinamikasını izləyə bilsin. Bu xüsusi kart həkimə xəstəliyi təyin etmək üçün lazımdır. Axı hər bir xəstəliyin özünə xas "temperatur xəritəsi" olur.

Təəssüf ki, biz qızdırmanın nə olduğunu tam başa düşə bilmirik. Amma bəllidir ki, o, xəstəliklə mübarizəyə kömək edir, orqanlarımızı daha intensiv işləməyə vadar edir. Bədənimizdə çoxlu hormon, ferment, qan hüceyrəsi istehsal olunur. Hormonlarla fermentlər orqanizminizin iş qabiliyyətinə böyük təsir göstərir. Yeni qan hüceyrələri zərərli mikrobları daha yaxşı öldürürlər. Qan dövrəni yaxşılaşdır, tənəffüs tezləşir və orqanizminiz tullantılarını daha sürətlə rədd edir.

Lakin insan qızdırmaya uzun müddət dözə bilməz. O, 24 saat davam edəndə hüceyrələrimizin əsasını təşkil edən protein dağılmağa başlayır.

Qızılca nədir?

Qızılca dünyanın hər bir güşəsində yaşayan insanların məruz qaldığı xəstəlikdir və onun yerlə bağlı heç bir özəlliyi yoxdur. Yalnız məxsusi, alman qızılcası var ki, adi qızılcaya heç bənzəmir və orqanizmə tamam başqa cür təsir edir.

Xeops ehramında anormallıq aşkarlandı

Misir alimləri Xeops ehramını araşdırarkən sirri hələ də açılmayan bu tikildə anormallıq olduğunu üzə çıxarıblar.

Mütəxəssislərin fikrincə, anormallıq ehramların daxilində hələ kəşf edilməmiş otaqların və hava axınlarının ola biləcəyinə işarədir.

Qeyd edək ki, bir müddət öncə alimlər dünyanın 7 möcüzəsindən biri olan Misir ehramlarının sirrini açmaq üçün robotların köməyindən istifadə edəcəklərini bildirmişdilər.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasını romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymanov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitab.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

Tahir Salahovun əsəri Londonda hərraca çıxarılacaq...

Dekabrın 1-də Londonun "Sotheby's" hərrac evində Rusiyadan da üç sənət nümunəsi hərraca çıxarılacaq.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin informasiya vəictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsindən verilən məlumata görə, hərracın əsas lotları arasında Azərbaycanın və SSRİ-nin xalq rəssamı, Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının vitse-prezidenti Tahir Salahovun "Aydan" əsəri də var.

Bu sənət əsəri 250-350 min funt sterlinq dəyərində qiymətləndirilir.

"Sotheby's" hərrac evinin rəsmi məlumatında bildirilir ki, "Aydan" sovet dövrünün ən yaxşı əsərlərindən biri hesab olunur: "Bu rəsmin digər versiyası Rusiya Dövlət Tretyakov Qalereyasında saxlanılır. Satışa çıxarılan variantı isə rəssam vaxtı ilə Tokioda keçirilmiş fərdi sərgisi üçün işləyib. "Aydan" əsəri sovet uşaqlarının xoşbəxt həyatının təsvir olunduğu ən gözəl tablolardandır. Təsadüfi deyil ki, 2011-ci ildə Rusiyada üzərində bu rəsm əsərinin olduğu poçt markaları buraxılıb".

Arnold Şvartsenegger hind filminə çəkilir

Tanınmış amerikalı kinoaktyoru Arnold Şvartsenegger hind filminə çəkiləcək. Aktyor hind rejissoru Şankarın "Robot-2" döyüş filminə çəkilmək üçün müqavilə imzalayıb.

Müqaviləyə əsasən, Arnold Şvartsenegger bir çəkiliş günü üçün 500 min dollar alacaq. Bollivud kinematoqrafları amerikalı aktyorun bir ay davam edəcək işi müqabilində ona 15 milyon dollar ödəməli olacaqlar. Hindli mütəxəssislər bu pulların müqabilində filmin uğur qazanacağına əmindirlər.

Arnold Şvartsenegger hind filmlərini sevdiyini bildirib. O, nə vaxtsa Bollivud filmlərində çəkilmək istədiyini də dilə gətirib.

Qeyd edək ki, "Robot-2" filminin premyerası gələn il olacaq.

...Merilin Monronun isə portreti 36 milyon dollara satılıb

Amerikalı rəssam Endi Uorholun əl işi olan Merilin Monronun portreti Nyu-Yorkun "Christie's" hərracında satılıb. Hərracın rəsmi saytıdan məlumat verilib ki, "Dörd Merilin" adlı tablo, sahibinə 36 milyon dollar qazandı.

"Dörd Merilin" Uorholun ən məşhur əsərlərindəndir. Bu portret sarı, bənövşəyi və firuzəyi tonlarda seriqrafiya (ekran çapı) texnikası ilə işlənib.

Ümumilikdə, "Christie's"-dəki "Müharibədən sonrakı və müasir incəsənət" hərracında satışa çıxarılmış 70 lota görə 332 milyon dollar xərclənib.

Qeyd edək ki, Uorhol müasir incəsənətdə "kommersiya pop-art" adı almış cərəyanın yaradıcısıdır. Rəssam və fotoqraf kimi o, şou-biznes və siyasət nümayəndələrinin obrazlarına çox müraciət edib. Elizabet Teylor, Cim Morrison, Mik Caqger və Elvis Presli kimi tanınmış ifaçıların, eləcə də Mao Tzedun, Riçard Nikson və Con Kennedinin pop-art üslubunda işlənmiş portretlərinin müəllifi də məhz Uorholdur. O, yaradıcılığında seriqrafiya və ya trafaret çap texikasından yararlanıb ki, bu da eyni şəkildən bir neçə nüsxə yaratmağa imkan verib.

2013-cü ildə Bakıda Heydər Əliyev Mərkəzində Endi Uorholun əsərlərindən ibarət sərgi nümayiş etdirilib.

Hazırladı: NARINGÜL